

Ouders ter zitting...

Een onderzoek naar de rol van ouders tijdens
enkelvoudige jeugdstrafzittingen in de rechtbanken van
Den Bosch, Den Haag & Haarlem

Masterscriptie Orthopedagogiek - Forensische Jeugdzorg

Naam: Bregje Volkers
Studentnummer: 3080390
Begeleidster: Stephanie Rap MSc
Tweede lezer: prof drs Ido Weijers
Datum: Juni 2010

Inhoudsopgave

1. Voorwoord	4
2. Abstract	4
3. Theoretisch kader	5
3.1 De rol van de ouders in het ontstaan van delinquent gedrag	5
3.2. De rol van de ouders in het jeugdstrafrecht	6
3.2.1. De rol van ouders tijdens de jeugdstrafzitting	7
3.2.2. Aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid van de ouders	9
3.2.3. Beperkingen met betrekking tot de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid	10
3.2.4. Wetsvoorstel aangaande de verplichte aanwezigheid van ouders	11
3.3. Vraagstelling en onderzoeksvragen	12
4. Methoden	13
4.1. Type onderzoek	13
4.1.1. Onderzoeksinstrumenten	13
4.1.2. Betrouwbaarheid en validiteit	15
4.1.3. Onderzoeksparticipanten	15
4.2. Data-analyse	16
5. Resultaten	17
5.1. Het verloop van de behandeling van een jeugdstrafzaak	17
5.2. De aanwezigheid van de ouders	19
5.2.1. De afwezige ouder(s)	20
5.3. Het betrekken van de ouders	20
5.3.1. Vragen van de kinderrechters aan de ouders	21
5.3.2. Het betrekken van de ouders door de officier, de raadsman en de deskundigen	22
5.3.3. De houding van de ouders ter zitting	23
5.3.4. Wordt er rekening gehouden met wat de ouders zeggen?	25
5.3.5. Uitzonderingspositie van de ouders	25
5.3.6. Deelconclusie met betrekking tot de participatie van de ouders	26
5.4. De beleving van de ouders en de jongeren	26
5.4.1. De beleving van de jongeren	26
5.4.2. De beleving van de ouders	28
5.4.3. Deelconclusie met betrekking tot de beleving van de jongeren en de ouders	31
5.5. De visie van de kinderrechters in Den Bosch, Den Haag en Haarlem	32

<i>5.5.1. De aanwezigheid (en afwezigheid) van de ouders</i>	32
<i>5.5.2. Het belang van de aanwezigheid van de ouders</i>	33
<i>5.5.3. De verantwoordelijkheid van de ouders en het aanspreken hierop</i>	34
<i>5.5.4. Mening over de huidige positie van de ouders</i>	35
<i>5.5.5. Positieve en negatieve kanten van het wetsvoorstel</i>	36
<i>5.5.6. Deelconclusie met betrekking tot de visie van de kinderrechters</i>	37
6. Conclusie	38
7. Discussie	41
8. Bijlagen	45
<i>1. Literatuurlijst</i>	45
<i>2. Observatielijst Jeugdstrafzittingen</i>	47
<i>3. Observatielijst Ouders tijdens Jeugdstrafzittingen</i>	50
<i>4. Vragenlijst Jongeren</i>	51
<i>5. Vragenlijst Ouders</i>	52

2. Voorwoord

Voordat ik begon aan de studie pedagogische wetenschappen wist ik al dat ik later met graag criminele jongeren wilde gaan werken. Tijdens mijn studie heb ik mij dan ook, waar mogelijk, gericht op jongeren met externaliserende gedragsproblemen. Omdat de kant van het recht mij ook erg interesseert, heb ik tijdens mijn studie de minor 'jeugd en criminaliteit' gevolgd om meer kennis over het jeugdstrafrecht te krijgen. Daarnaast heb ik, om mijn kennis over criminaliteit te vergroten, de minor 'criminologie' gevolgd. De keuze voor het werkveld 'forensische jeugdzorg' van de Master Orthopedagogiek was dan ook snel gemaakt. Via deze weg ben terechtgekomen bij de onderzoekswerkgroep jeugdstrafrecht van Ido Weijers. Samen met medestudent Leonie de Mik heb ik in het kader van deze werkgroep onderzoek gedaan naar de rol van de ouders tijdens enkelvoudige jeugdstrafzittingen.

Het schrijven van deze scriptie heb ik als zeer leerzaam ervaren. Ik heb ervaring opgedaan in het zelfstandig uitvoeren van onderzoek en heb veel nieuwe kennis opgedaan met betrekking tot het jeugdstrafrecht. Ik heb het bijwonen van de zittingen in de verschillende rechtbanken en het contact met de kinderrechters dan ook als zeer leerzaam en interessant ervaren. Omdat jeugdzittingen in beginsel niet toegankelijk zijn voor publiek, wil ik de rechtbanken van Den Bosch, Den Haag en Haarlem bedanken voor het verlenen van bijzondere toestemming en het meewerken aan het onderzoek. Daarnaast wil ik alle kinderrechters, officieren van Justitie en griffiers van de rechtbanken Den Bosch, Den Haag en Haarlem bedanken voor het bijwonen van de zittingen en hun medewerking aan dit onderzoek. Daarnaast wil ik de zes kinderrechters, met wie een interview is gehouden, speciaal bedanken. Tevens gaat mijn dank uit naar alle ouders en jongeren die na een, soms zware, zitting bereid zijn geweest hun medewerking aan dit onderzoek te geven. Tot slot wil ik graag Leonie de Mik voor de samenwerking bedanken en Stephanie Rap en Ido Weijers voor de hulp, begeleiding en feedback bij het schrijven van deze scriptie.

3. Abstract

Literature shows that parents are playing an important role in the development of criminal behavior of their children. Parents are in different ways involved in youth court proceedings. Therefore, one would expect that parental attendance and participation in youth sentence hearings would have some influence on the outcome of youth cases. This study explores the parental involvement in youth court proceedings. The youth sentence meetings will be observed in the courts of Den Bosch, Den Haag and Haarlem. Following to the youth sentence

hearing, a questionnaire will be used in order to obtain information about the perception of the suspects group and their parents. Personal interviews with juvenile judges will be used to obtain information about their ideas about the parental role here. Results indicate that the majority of parents attended youth sentence hearings. Parental participation is important and currently satisfying. The role of parents during the hearings should not be overestimated, because of the restricted available time and the priority of the judgment of the suspected child. However courts need to be more proactive in encouraging parental participation.

3. Theoretisch kader

3.1. De rol van ouders in het ontstaan van delinquent gedrag

De ouder¹ heeft de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn van het kind en het bevorderen van de ontwikkeling van zijn of haar persoonlijkheid (De Jonge, 1999). Het is de taak van ouders om een veilige en warme omgeving te creëren, waarin het kind zich kan ontwikkelen en waarbij het aangemoedigd wordt om zijn omgeving te ontdekken. Tevens moeten ouders duidelijke regels en grenzen stellen naar hun kinderen en deze consequent hanteren. Daarnaast hebben ouders een controlerende taak (Deković, Janssens & Van As, 2003; Hoeve et al., 2009; Junger-Tas, 1996; Maccoby, 2002). Onder de ouderlijke plicht valt ook er zorg voor te dragen dat het kind geen schade aan derden toebrengt. Ouders hebben een belangrijke taak als het gaat om het beletten van delinquent gedrag van hun kinderen door het geven van een adequate morele opvoeding, het houden van toezicht op het dagelijks leven van het kind, de ontwikkeling van zijn of haar identiteit en het reguleren van de zelfcontrole (Bol, 1999; Ezinga, Weerman, Westenberg & Bijleveld, 2008; De Jonge, 1999). Het is van belang dat ouders zich niet alleen richten op het bekrachtigen van positief gedrag, maar ook op het afleren van ongewenst gedrag door middel van straffen (Ezinga et al., 2008). Gebrekkig toezicht, harde en inconsistente controle en een slechte ouder-kindrelatie hangen allen samen met het ontstaan van delinquent en probleemgedrag bij jongeren (Hoeve et al., 2009; De Jonge & Van der Linden, 2007; Nijsten, Geense, Pels & Vollebergh, 2002). Een goede band met ouders zorgt ervoor dat de adolescent gevoelig is voor de verwachtingen van en de mening die de ouders ten opzichte van het kind hebben. Dit zorgt ervoor dat de jongere minder snel gedrag vertoont dat ouders afkeuren (Deković, Janssens & Van As, 2003). Een sterke ouder-kindrelatie kan echter ook contraproductief

¹ Voor de leesbaarheid van dit onderzoek wordt de term 'ouders' gebruikt, waar soms ook één ouder, voogd, stiefouder of pleegouders zijn bedoeld.

werken wanneer ouders het zelf niet zo nauw nemen met de conventionele normen en waarden (Nijsten et al., 2002).

Uit onderzoek van Sampson en Laub (2005, zoals genoemd in Hoeve et al., 2009) blijkt dat de samenhang tussen opvoedgedrag van ouders en delinquent gedrag verandert tijdens de levensloop. De invloed van de opvoeding is groter in de basisschoolleeftijd en in de vroege adolescentie, vergeleken met de midden en late adolescentie. Adolescenten spenderen een groot gedeelte van hun tijd buitenshuis, waardoor de invloed van leeftijdgenoten steeds groter wordt en het ouderlijk toezicht beperkt (Deković, Janssens & Van As, 2003; Hoeve et al., 2009, Weijers, 2005). Ouderlijk toezicht verkleint de kans dat de jongere te maken krijgt met negatieve sociale invloeden, zoals delinquente leeftijdgenoten (Deković, Janssens & Van As, 2003). Het ouderlijk toezicht kan volgens Hirschi (1969, zoals geciteerd in Hakkert, 1999) naast fysiek toezicht, ook toezicht in psychologische zin zijn, wat het kind weerhoudt om delinquent gedrag te vertonen. Dit psychologische toezicht ontstaat wanneer er sprake is van een goede binding tussen de jongere en zijn ouders. Daarnaast laat onderzoek van Weerman (1998) zien dat de invloed, die ouders hebben op hun kind, beduidend minder wordt naarmate de jongeren meer delinquent gedrag vertonen en dat zwaar delinquente jongens zich meer aan de controle van hun ouders onttrekken.

3.2. De rol van de ouders in het jeugdstrafrecht

Uit het bovenstaande blijkt dat de ouders een belangrijke rol spelen in het al dan niet ontstaan van delinquent gedrag bij kinderen. Wanneer jongeren in aanraking komen met politie en justitie, spelen ouders dan ook een belangrijke rol. Er zijn verschillende manieren waarop de ouders kunnen worden betrokken bij een strafrechtelijke afdoening wanneer hun kind een delict heeft gepleegd. De ouders worden betrokken bij het onderzoek, het voorarrest, de berechting en de tenuitvoerlegging (Van der Linden, Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra, 2009). Er is in Nederland echter geen sprake van een structurele plaats van de ouders in strafproces noch bij de tenuitvoerlegging van een sanctie (De Jonge & Weijers, 2008).

Wanneer een jongere van een strafbaar feit wordt verdacht, kunnen diens ouders daar in het kader van het vooronderzoek op verschillende manieren bij worden betrokken. Zij kunnen zelf als verdachte worden beschouwd, bijvoorbeeld wanneer zij medeplichtig zijn aan het delict. Ouders kunnen daarnaast te maken krijgen met dwangmiddelen in het kader van het onderzoek, onder andere door huiszoeking (De Jonge & Weijers, 2008). Daarnaast worden ouders bij Halt- en andere alternatieve afdoeningen betrokken, omdat zij met dergelijke afdoeningen akkoord dienen te gaan. Deze betrokkenheid is echter beperkt. Bij de STOP

reactie, voor 12-minners, biedt het Openbaar Ministerie de ouders een pedagogische handreiking. Wanneer ouders deze toestemming weigeren, heeft dat geen strafrechtelijke gevolgen voor de jeugdige en zijn ouders (Hakkert, 1999; De Jonge, 1999; De Jonge & Weijers, 2008; Van Luijk, 2008). In zwaardere zaken kan het voorkomen dat jongeren als verdachte op het politiebureau worden vastgehouden. De politie is dan verplicht een familielid of huisgenoot van de minderjarige op de hoogte te stellen van diens insluiting. De ouders mogen hun ingesloten kind dan wel bezoeken, maar zij hebben geen wettelijk recht om aanwezig te zijn bij verhoren door de politie. De Raad voor de Kinderbescherming schrijft een rapportage over de jeugdige en zijn levensomstandigheden, waar de ouders als informanten bij worden betrokken. Bij vordering van inbewaringstelling van de jongere door de officier van justitie, zal de rechter-commissaris tijdens de voorgeleiding de ouders raadplegen over de thuissituatie van de jongere en de mogelijkheden tot schorsing. Vervolgens kunnen ouders in de loop van het voorbereidend onderzoek zowel door de politie als door de rechter-commissaris als getuige in de zaak tegen hun kind worden gehoord (De Jonge, 1999; De Jonge & Weijers, 2008).

3.2.1. De rol van ouders tijdens de jeugdstrafzitting

Ouders die het gezag over de jeugdige verdachte uitoefenen dienen steeds op de hoogte te worden gebracht van alle dagvaardingen, oproepingen, kennisgevingen, aanzeggingen en andere schriftelijke mededelingen aan de jeugdige (Verpalen, 1991). Wanneer een minderjarige wordt gedagvaard, worden de ouders dan ook opgeroepen om de terechtzitting bij te wonen. Zij zijn echter niet verplicht ter zitting te verschijnen. De aanwezige ouders komen, nadat hun kind en eventuele medeverdachten, getuigen of deskundigen aan het woord zijn geweest, zelf aan het woord (Bac, 1998; Bartels, 2007; De Jonge & Van der Linden, 2007; Van der Linden et al., 2009; Weijers, 2008; Verpalen, 1991). Dit spreekrecht van de ouders is bij wet bepaald². Wanneer de ouders echter ter zitting verschijnen en de jeugdige is inmiddels achttien jaar geworden, hebben zij geen recht meer op toegang tot de zitting en om daar het woord te voeren (Bartels, 2007). Het is daarnaast in uitzonderlijke gevallen mogelijk dat tijdens het onderzoek ter terechtzitting de verschenen ouders door de kinderrechter worden uitgesloten van bijwoning van een bepaald verhoor (Bartels, 2007; Verpalen, 1991). De feitelijke rol van de ouders op de zitting is echter sterk afhankelijk van de manier waarop de kinderrechter hen bij de behandeling van de zaak betreft (De Jonge, 1999).

² Art. 500i lid 1 Sv.

De belangrijkste functie van de ouders ter zitting is het, indirect via de rapportage door de Raad voor de Kinderbescherming of direct via het beantwoorden van vragen door de kinderrechter, geven van informatie over de persoonlijkheid en levensomstandigheden van hun kind (De Jonge, 1999; Verpalen, 1991). Omdat het jeugdstrafrecht de pretentie heeft jeugdigen weer op het rechte pad te brengen, speelt de informatie over de persoon van de verdachte een cruciale rol bij het bepalen van de juiste reactie (Bac & Mijnaerds, 2000). Ouders hebben het recht om alles in te brengen dat tot verdediging van hun kind kan dienen. Wanneer de kinderrechter de ouders vragen stelt, die betrekking hebben op de ten laste gelegde feiten, dienen de ouders als getuigen te worden beëdigd (De Jonge & Weijers, 2008; Verpalen, 1999). Daarnaast kunnen de ouders ter zitting morele ondersteuning aan hun kind bieden (De Jonge & Van der Linden, 2007). De aanwezigheid van de ouders ter zitting heeft ten slotte ook een praktisch belang, omdat tijdens en na afloop van de zitting vaak met een vertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming of de Jeugdreclassering afspraken kunnen worden gemaakt over het op gang brengen van de opgelegde straf of begeleiding (De Jonge & Van der Linden, 2007). Ouders worden in de praktijk betrokken bij de tenuitvoerlegging van bepaalde sancties en bijzondere voorwaarden die de rechter heeft opgelegd, bijvoorbeeld bij Multi Systeemtherapie (De Jonge & Weijers, 2008).

Wanneer het kind wordt veroordeeld, kunnen ouders door de rechter nooit, ook niet bij bijzondere voorwaarden, tot bepaalde handelingen worden verplicht. Daarom worden de ouders, in tegenstelling tot de jongeren, ook niet door een eigen raadsman³ bijgestaan. Daarnaast voorziet de wet alleen in een tolk wanneer de verdachten de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, dus niet als dit bij de ouders het geval is (De Jonge & Weijers, 2008). Ouders hebben daarnaast geen zelfstandig recht op inzage in het strafdossier van hun kind (De Jonge & Van der Linden, 2007). Weijers, Bruning en De Jonge (2008) geven aan dat blijkt dat lang niet alle ouders op de hoogte zijn van het feit dat de zitting plaatsvindt en/of begrijpen wat er van hen wordt verwacht. Tevens blijkt dat allochtone ouders vaak geringe kennis van het strafrechtelijk systeem hebben (Nijsten et al., 2002). Daarnaast komt uit vooronderzoek van Kalverboer (2010) naar voren dat ouders hun rol en positie tijdens de strafrechtelijke procedure onvoldoende kennen en dat zij onvoldoende weten welke informatie relevant is voor het door de kinderrechter te nemen besluit, omdat zij hier van tevoren onvoldoende over zijn geïnformeerd.

³ Waar de term 'raadsman' wordt gebruikt, kan ook raadvrouw worden gelezen.

3.2.2. Aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid van de ouders

Zelfverantwoordelijkheid is de basis van het Nederlandse strafrecht. Het is daarmee primair een schuldstrafrecht, waarbij gekeken wordt naar de schuld en de verantwoordelijkheid van de verdachte. Dit geldt eveneens voor het jeugdstrafrecht (Weijers, 2008). Het verdachte en veroordeelde kind wordt in Nederland van oudsher gezien en behandeld als een persoon die in beginsel als individu de verantwoordelijkheid voor door hem gepleegde strafbare feiten draagt. De jongere wordt, zolang hij minderjarig is, in het strafproces niet alleen benaderd als zelfstandig individu, maar ook als kind van zijn ouders (Van der Linden et al., 2009). Jeugdigen moeten dus worden behandeld als kind in opvoeding, dat nog niet alles begrijpt en daardoor nog niet volledig verantwoordelijk kan worden gehouden. Daarnaast moeten zij, omdat zij steeds meer verzelfstandigen ten opzichte van hun opvoeders, ook worden aangesproken op een deel van hun eigen verantwoordelijkheid (Weijers, 2008). Wanneer blijkt dat de criminaliteit te wijten is aan ernstige gebreken in de opvoeding, kan er een kindbeschermingsmaatregel wordt toegepast (De Jonge & Van der Linden, 2007). Dit is in Nederland het ultieme voorbeeld van het betrekken van de opvoedsituatie bij de aanpak van crimineel gedrag, en betekent in wezen dat de ouders als het ware medeverantwoordelijk worden gehouden voor het gedrag van hun kind. Het zijn echter uitzonderlijke gevallen waarbij van het strafrecht naar het civiele recht wordt overgegaan (Hakkert, 1999).

In Nederland is er geen strafrechtelijke, maar wel civielrechtelijke aansprakelijkheid van ouders voor de schade, veroorzaakt door delinquent gedrag van hun kind (De Jonge & Van der Linden, 2007; De Jonge & Weijers, 2008). Bij wet is geregeld dat ouders volledig aansprakelijk zijn voor de onrechtmatige daden van hun kinderen tot veertien jaar. De ouders van jongeren van veertien en vijftien jaar kunnen ook aansprakelijk worden gesteld, tenzij het de ouders niet kan worden verweten dat zij het gedrag van hun kind niet hebben belet. Jongeren vanaf zestien jaar worden voldoende volwassen geacht om zelf aansprakelijkheid te dragen (Van der Linden et al., 2009). Er is echter discussie over de toepassing van strafrechtelijke maatregelen tegen ouders wanneer hun kind zorgt voor schade, overlast of criminaliteit (De Jonge & Van der Linden, 2007; De Jonge & Weijers, 2008). In dit kader zijn er in Nederland verschillende wetsvoorstellen gedaan, onder andere voor het verplicht volgen van een opvoedcursus door de ouders, het terugvorderen van de kinderbijslag wanneer kinderen een sanctie krijgen opgelegd en het verruimen van de aansprakelijkheidsregeling van ouders voor schade veroorzaakt door hun kind (Hakkert, 1999; De Jonge & Weijers, 2008; Van Luijk, 2008).

In tegenstelling tot de mogelijkheden in het Nederlandse jeugdstrafrecht, kunnen in een aantal andere landen in het jeugdstrafrecht wel maatregelen worden getroffen tegen de ouders, wanneer hun kind strafbaar gedrag vertoont. Zo kunnen de ouders in de Verenigde Staten in bepaalde gevallen verantwoordelijk worden gehouden voor iets wat ze niet hebben gedaan en wel hadden moeten doen, dus op basis van nalatigheid of verzuim (Van den Elsen, 2008; De Jonge, 1999; De Jonge & Weijers, 2008). Nog verder gaat het dat ouders principieel verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor het gedrag van hun kinderen, zonder dat ze zelf concreet iets fout hebben gedaan (De Jonge & Weijers, 2008). In Engeland zijn ouders daarnaast indirect geheel verantwoordelijk voor overlastgevend en delinquent gedrag van kinderen van 10 tot 18 jaar, doordat zij een maatregel opgelegd kunnen krijgen in de vorm van bijvoorbeeld het verplicht volgen van een opvoedingscursus. Wanneer ze deze verplichting onvoldoende nakomen, kunnen de ouders daarvoor strafrechtelijk vervolgd worden (Graham & Moore, 2006; Van den Elsen, 2008; Hakkert, 1999; De Jonge & Weijers, 2008; Van Luijk, 2008). In België is er enerzijds de directe strafrechtelijke aansprakelijkheid van ouders, in de vorm van een boete of een verplichte ouderstage, indien er duidelijk sprake is van verwijtbaarheid en causaliteit. Anderzijds kunnen ouders burgerrechtelijk aansprakelijk worden gesteld voor de schade die voortvloeit uit het delinquente gedrag van hun kind. Deze dubbele aansprakelijkheid van ouders in België zorgt ervoor dat ze procespartij zijn en een eigen verdediging hebben (De Jonge & Weijers, 2008).

3.2.3. Beperkingen met betrekking tot de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid

Eén van de problemen bij het verantwoordelijk en het aansprakelijk stellen van ouders voor de daden van hun kinderen is dat het onmogelijk is om het optreden of nalaten van de ouders als dé causale factor aan te wijzen, omdat er vrijwel altijd sprake is van meerdere factoren die hierop van invloed zijn (Hakkert, 1999; Junger-Tas, 1996; De Jonge & Weijers, 2008). Wanneer ouders hun ouderlijke zorgplicht schenden zal er zelden sprake zijn van opzet, wat moeilijkheden met het vaststellen van de verwijtbaarheid met zich meebrengt (Van den Elsen 2008). Daarnaast spelen ook ethische dilemma's mee, zo hebben alleenstaande ouders niet altijd de middelen voorhanden om voldoende toezicht op hun kinderen uit te oefenen (Graham & Moore, 2006; Hakkert, 1999; De Jonge & Weijers, 2008). Tevens bestaat de kans dat ouders zich voor hun kinderen chantabel voelen. Kinderen kunnen bijvoorbeeld dingen voor elkaar krijgen bij hun ouders, door te dreigen dat ze anders een delict zullen plegen. Ook bestaat het risico op toenemende spanningen tussen ouders en kinderen en extra geweld in de opvoeding, omdat sommige ouders bang zijn voor veroordeling wegens falend ouderschap

(Hakkert, 1999; De Jonge & Weijers, 2008). De gezinsharmonie kan er onder leiden en de afstand tussen ouders en kinderen kan worden vergroot (Hakkert, 1999).

3.2.4. Wetsvoorstel aangaande de verplichte aanwezigheid van ouders

Buiten de mogelijkheden en onmogelijkheden om de ouders strafrechtelijke verantwoordelijk te houden, staat de Nederlandse Eerste Kamer op het punt⁴ een wetsvoorstel aan te nemen waarbij onder andere beide ouders of voogd van een minderjarige verdachte worden verplicht tot het bijwonen van de terechtzitting. Met het wetsvoorstel wordt getracht de positie van de slachtoffer in het strafproces te versterken. Het wetsvoorstel is gemotiveerd door te zeggen dat: *“de wettelijke vertegenwoordigers (de ouders) de terechtzitting dienen bij te wonen, omdat het hun opvoedingstaak is en zij juridische en maatschappelijke verantwoordelijkheid dragen voor het gedrag van de onder hun gezag geplaatste minderjarige”*. Bovendien zouden de ouders een bijdrage kunnen leveren aan de oplossing van gedragsproblematiek en daarmee voorkoming van herhaling (De Jonge & Van der Linden, 2007). Het wetsvoorstel houdt in dat wanneer beide ouders niet aanwezig zijn, het onderzoek ter zitting wordt aangehouden. Tevens heeft de rechter de mogelijkheid een bevel tot mede-brenging⁵ voor de ouders te vorderen (Weijers et al., 2008).

Ondanks dat de aanwezigheid van de ouders ter zitting van belang is, onder andere door de informatie die ouders kunnen leveren en de morele ondersteuning die zij de minderjarige kunnen bieden, kan het wetsvoorstel in de praktijk nadelige gevolgen hebben. Wanneer zaken moeten worden aangehouden omdat niet beide ouders aanwezig zijn, zorgt dit voor aanzienlijke vertragingen. Daarnaast is het pedagogische effect verdwenen wanneer de jongere pas lange tijd na het plegen van zijn delict hiervoor wordt gestraft⁶. Op dit moment zijn de doorlooptijden echter ook lang en worden de Kalsbeek normen⁷ niet gehaald. Tevens stelt de overheid zich met de verplichting bestraffend op naar de ouders, zonder dat er aanwijzing is voor strafbare betrokkenheid of onwil van hun kant (Weijers et al., 2008). Ouders zullen zich, wanneer zij als criminelen van hun bed worden gelicht en afgevoerd worden naar de rechtbank, indirect bestraft voelen voor iets wat hun kind heeft gedaan (Hakkert, 1999). Dit kan schade aan de ouder-kind relatie aanrichten. Ouders kunnen zich

⁴ Het voorstel is op 18 december 2007 aangenomen door de Tweede Kamer. Ten tijde van dit onderzoek, op 15 december 2009, is de wetswijziging aangenomen door de Eerste Kamer. (Zie *Stb.* 2009, 525 jo. *Stb.* 2010, 1).

⁵ De ouders worden dan door de politie naar de rechter gebracht.

⁶ Dit gaat tegen het beleid van lik-op-stuk in, dat zegt dat de verdachte zo snel mogelijk na het plegen van het delict voor de rechter moet verschijnen en berecht wordt.

⁷ Deze normen geven onder andere aan dat tachtig procent van de jeugdzaken binnen zes maanden van verhoor bij de politie tot beslissing van de kinderrechter, afgerond dienen te zijn.

daarnaast tijdens de zitting minder welwillend opstellen, doordat zij op deze manier zijn behandeld en er zal weinig ruimte zijn voor een positieve dialoog (Weijers et al., 2008).

3.3. Vraagstelling en onderzoeksvragen

Om in het kader van het wetsvoorstel een goede afweging te kunnen maken is het van belang om duidelijk te hebben wat de rol van de ouders tijdens een jeugdstrafzitting op dit moment is. Daarnaast is het belangrijk om te kijken of de positie, die de ouders innemen in het jeugdstrafrecht, voldoende is. De vraagstelling in dit onderzoek luidt daarom: *Wat is de rol van de ouders tijdens enkelvoudige⁸ jeugdstrafzittingen in de rechtbanken van Den Bosch, Den Haag en Haarlem?*

Om antwoord te kunnen geven op de vraagstelling van dit onderzoek, zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld: *Hoe, en in welke mate, worden de ouders door de kinderrechter bij de behandeling van de zaak betrokken?* Hierbij zal worden bekeken wanneer de kinderrechter zich tot de ouders richt, wat voor vragen er aan de ouders worden gesteld en hoeveel ruimte de ouders krijgen om hun verhaal te doen. Tevens zal worden bekeken of de kinderrechter ingaat op hetgeen de ouders hebben gezegd en of de kinderrechter het verhaal van de ouders mee laat wegen in zijn of haar uitspraak. De tweede onderzoeksvraag luidt: *Welke houding nemen de ouders tijdens de zitting aan?* Hierbij zal worden gelet op hoe ouders hun rol tijdens de zitting invullen. Maken zij bijvoorbeeld gebruik van de ruimte om iets te zeggen? Nemen zij een actieve of passieve rol in? Zo zal ook worden onderzocht hoe de ouders de zitting achteraf hebben beleefd. De derde onderzoeksvraag is daarom: *Hoe beleven de ouders de jeugdstrafzitting van hun kind?* Hierbij zal aandacht worden besteed aan de vraag of de ouders de zitting als prettig of vervelend hebben ervaren en of zij zich gehoord voelen. Tevens zal worden bekeken of ouders zich verantwoordelijk voelen voor hetgeen waarvoor hun kind moet terechtstaan. Ook zal worden onderzocht wat de ervaring van de zitting is van de jongere. De vierde onderzoeksvraag luidt daarom: *Hoe ervaart de jongere de aanwezigheid van zijn of haar ouders tijdens zijn strafzitting?* De laatste onderzoeksvraag richt zich specifiek op de kinderrechters: *Wat is de mening van kinderrechters omtrent het wetsvoorstel aangaande het verplicht stellen van aanwezigheid van ouders op de zitting en wat is hun ervaring met betrekking tot de aanwezigheid van de ouders bij zittingen?* Hierbij zal aan de kinderrechters worden gevraagd naar hun ervaring met ouders tijdens de zittingen

⁸ Dit wil zeggen dat er één rechter over de zaak oordeelt.

en wat hun mening is over de positie van de ouders in het huidige jeugdstrafrecht. Dit zal worden gekoppeld aan de mening van de kinderrechters over het nieuwe wetsvoorstel.

4. Methoden

In de methoden zullen het onderzoeksdesign en de werkwijze worden besproken. Er zal aandacht worden besteed aan het type onderzoek, de onderzoeksgroep en de onderzoeksinstrumenten. Tot slot zal de data-analyse worden besproken.

4.1. Type onderzoek

Uit eerder onderzoek is gebleken dat rechtbanken inhoudelijk van elkaar kunnen verschillen. Het is dus afhankelijk van in welke rechtbank de zitting plaatsvindt, van de kinderrechter en van de officier hoe ouders worden betrokken bij de zitting (Van der Lelij & Seesink, 2007). Omdat er nog weinig kennis bestaat over de participatie van ouders tijdens enkelvoudige jeugdstrafzittingen in de rechtbanken van Den Bosch, Den Haag en Haarlem, wordt gebruikt gemaakt van een kwalitatief onderzoeksmodel voor exploratie (Baarda, De Goede & Teunissen, 1997). Een kwalitatieve onderzoeksmethode sluit het best aan bij het achterliggende doel van het onderzoek, namelijk het in kaart brengen van de procesparticipatie van ouders. Drie belangrijke elementen van kwalitatief onderzoek zijn terug te zien in het huidige onderzoek (Boeije, 2005). De vraagstelling richt zich namelijk op de interactie tussen mensen. Daarnaast wordt het perspectief van de jongeren, de ouders en de kinderrechters onderzocht en tot slot wordt dit alles beschreven en waar mogelijk verklaard. Het onderzoek heeft dus een beschrijvend karakter. Er worden beschrijvingen gegeven van de geobserveerde zittingen en van de interviews met ouders, de jongeren en de kinderrechters. Tevens zal een beschrijving van de verschillen tussen de rechtbanken worden gegeven. Met dit onderzoek zal enerzijds nieuwe kennis en inzichten omtrent de participatie van ouders tijdens jeugdstrafzittingen worden gegeven en anderzijds kan deze studie bijdragen aan de verbetering van het handelen van kinderrechters. Daarmee is het onderzoek tevens een praktijkgericht onderzoek (Boeije, 2005).

4.2.1. Onderzoeksinstrumenten

Om de rol van de ouders tijdens jeugdstrafzittingen in kaart te brengen wordt gebruik gemaakt van drie methoden van dataverzameling. Er zal gebruik worden gemaakt van observaties, de afname van vragenlijsten en open interviews. Om goed te kunnen observeren tijdens de zittingen wordt gebruik gemaakt van een standaard observatielijst (zie bijlage 2). Deze

standaard lijst is speciaal ontwikkeld voor observatie tijdens strafzittingen en is gedurende de oriëntatiefase aangepast om zo beter te kunnen aansluiten bij de onderzoeksvragen. Door middel van deze lijst wordt gekeken naar verschillende aspecten tijdens de zitting, zoals de setting, de persoonskenmerken van de minderjarige verdachte en de manier van communiceren. Ook inhoudelijk wordt bekeken in welke mate de rechter en de officier interesse hebben in de persoonlijke- en leefomstandigheden van de minderjarige verdachte. Daarnaast is een aparte observatielijst ontwikkeld die zich specifiek richt op de communicatie met en de houding van de ouders tijdens de zitting (zie bijlage 3). De aspecten van de observatielijsten worden gescoord op een vijf puntsschaal⁹. Daarnaast worden er op de observatielijst opmerkingen en bijzonderheden genoteerd.

Na afloop van de zitting wordt aan de minderjarige verdachte en zijn ouders een korte vragenlijst voorgelegd. Hiermee wordt onderzocht hoe de jongeren en de ouders de jeugdstrafzitting hebben ervaren. Daarnaast richt de vragenlijst zich erop of de jongeren en de ouders zich gehoord voelen en of zij alles van de zitting hebben begrepen. Er is een jongere versie (zie bijlage 4) en een versie voor de ouders (zie bijlage 5) opgesteld. De vragenlijst voor de jongere bestaat uit acht vragen met verschillende antwoordmogelijkheden en daarnaast een aantal aan te kruisen demografische kenmerken. De vragenlijst voor de ouders bestaat tevens uit acht vragen en wordt mondeling afgenomen. Er is gekozen voor mondelinge afname bij de ouders omdat er op deze manier kan worden doorgevraagd naar de argumenten voor een bepaald antwoord, waardoor meer informatie wordt verkregen. Deelname van de jongeren en de ouders aan dit onderzoek is op vrijwillige basis. Verwacht wordt dat niet alle ouders en jongeren zullen meewerken aan het invullen van de vragenlijsten. Het streven is een positieve respons van ongeveer vijftig procent.

Om te weten te komen wat de ervaring van kinderrechters is met betrekking tot de aanwezigheid van de ouders bij jeugdstrafzittingen, worden in elke rechtbank interviews gehouden met twee kinderrechters. Er is gekozen voor twee kinderrechters per rechtbank vanwege de individuele verschillen tussen de kinderrechters. Het interview is semi-structureerd. Dit houdt in dat het interview bestaat uit meerdere open vragen, waarbij de kinderrechters voldoende ruimte hebben om hun eigen inbreng te geven. In deze interviews zal worden gerefereerd aan het in de inleiding genoemde wetsvoorstel.

⁹ De score 1 betekent 'niet' en een score van 5 'veel'.

4.2.2. Betrouwbaarheid en validiteit

In huidig onderzoek is sprake van methodische triangulatie, doordat de observatie van de zittingen wordt vergeleken met de interviews met de ouders en de kinderrechters. Omdat de data wordt verzameld door twee onderzoekers, kunnen de ingevulde observatielijsten en de aantekeningen worden vergeleken en becommentarieerd, zodat de kwaliteit van de dataverzameling wordt vergroot. Dit zorgt voor een grotere interbeoordelaarsbetrouwbaarheid van het onderzoek. Daarnaast wordt door middel van een zo volledig mogelijke beschrijving van de onderzoeksgroep getracht de generaliseerbaarheid van het onderzoek te vergroten. Tevens is er door de keuze voor een semigestructureerde vragenlijst voor de jongeren, de ouders en de kinderrechters sprake van een (enigszins) gestandaardiseerde dataverzameling, waardoor de validiteit en betrouwbaarheid worden vergroot (Boeije, 2005).

4.2.3. Onderzoeksparticipanten

In het kader van dit onderzoek zijn vier rechtbanken benaderd om jeugdstrafzittingen bij te wonen. Deze rechtbanken zijn select gekozen, doordat voorafgaande aan het onderzoek is bekeken in welke Nederlandse rechtbanken nog geen onderzoek is verricht naar de rol van de ouders. Uiteindelijk is één rechtbank afgefallen omdat daar al een ander (grootschalig) onderzoek plaatsvond. Omdat jeugdzittingen in beginsel niet toegankelijk zijn voor publiek, moet hiervoor bijzondere toestemming worden verleend door de voorzitter van de rechtbank. Door de rechtbanken van Den Bosch, Den Haag en Haarlem is deze toegang verleend. De onderzoekspopulatie bestaat uit ouders waarvan de minderjarige jongeren, die ten tijde van het delict tussen de twaalf en achttien jaar waren, verdacht worden van het plegen van een delict en daarvoor voor de kinderrechtster moeten verschijnen. Vanuit praktische overwegingen is er voor gekozen alleen enkelvoudige strafzaken bij te wonen. Meervoudige strafzaken duren langer en er wordt niet direct uitspraak gedaan, wat voor dit onderzoek van belang is.

Binnen de drie rechtbanken zijn afspraken met een contactpersoon aldaar gemaakt voor data waarop de zittingen worden bijgewoond. Deze afspraken zijn gepland in de periode van januari tot en met april 2010. Er zijn in totaal 15 zittingsdagen bezocht, in elke rechtbank 5 dagen. In totaal zijn 68 zaken bijgewoond, waarvan 9 zaken ter zitting zijn aangehouden. Daarnaast is het elke zittingsdag voorgevallen dat een aantal zaken van tevoren al zijn aangehouden. De aangehouden zaken worden buiten beschouwing gelaten. Echter zullen bijzonderheden, bijvoorbeeld waarom een zaak wordt aangehouden, wel worden beschreven. Het is slechts één keer voorgekomen dat er twee zittingen van dezelfde kinderrechtster zijn

bijgewoond. In Tabel 1 worden de bijgewoonde zaken per rechtbank en de aanwezigheid van de ouders weergegeven. Van de 59 volledig behandelde zaken is de verdachte in 54 gevallen een jongen (92%) en in 5 gevallen een meisje (8%). De leeftijd van de verdachten varieert van 13 tot en met 20 jaar en 23 van de jeugdige verdachten zijn first offender¹⁰. De gemiddelde leeftijd van de jeugdigen en het aantal first offenders per rechtbank zijn weergegeven in Tabel 2. De meeste jongeren moeten voor de kinderrechter komen vanwege diefstal of openlijke geweldpleging. Omdat tijdens de behandeling van de zaken de afkomst van de jongeren niet altijd wordt besproken, kan hier niets over worden gezegd. Na afloop van de zitting wordt bij 38 jongeren en bij 39 ouders een vragenlijst afgenomen. Ten slotte wordt in elke rechtbank met twee kinderrechters een interview gehouden. Van één geïnterviewde kinderrechter uit Den Bosch is geen zitting bijgewoond.

Tabel 1. Het aantal bijgewoonde zaken per rechtbank en de aanwezigheid van de ouders

	Moeder	Vader	Beide ouders	Ander familielid	Geen ouders of familielid	Totaal
Den Bosch	8	5	5	0	2	20
Den Haag	9	4	3	0	3	19
Haarlem	6	4	6	1	3	20
Totaal	23	13	14	1	8	59
Percentage	39%	22%	24%	2%	13%	100%

Tabel 2. De gemiddelde leeftijd van de jeugdigen en het aantal first offenders per rechtbank

	Gemiddelde leeftijd	Aantal first offenders
Den Bosch	16.65	11
Den Haag	16.00	10
Haarlem	16.80	2
Totaal	16.49	23

4.3. Data-analyse

In het onderzoek worden drie methoden van dataverzameling gebruikt. De resultaten die worden verkregen middels deze methoden worden ieder op een eigen manier geanalyseerd. De observatielijsten en de aantekeningen worden gebruikt om een kwalitatieve beschrijving te geven van de jeugdstrafzittingen. De interviews met ouders en de afname van vragenlijsten bij jongeren worden gebruikt om te laten zien hoe zij de zitting hebben beleefd. Tot slot zullen de

¹⁰ Een jongere die voor het eerst in aanraking komt met de rechter.

semigestructureerde interviews met de kinderrechters worden gebruikt om hun visie op de rol van de ouders er het wetsvoorstel te tonen.

Alle observatielijsten en aantekeningen van de zittingen, interviews met de jongeren en de ouders en de interviews met de kinderrechters zijn direct uitgewerkt. Met behulp van het programma MaxQDA10 worden de gegevens geanalyseerd. Door middel van coderen worden bepaalde thema's en categorieën in onderzoeksgegevens onderscheiden en benoemd met een code (Boeije, 2005). Deze codes zijn gebaseerd op het theoretisch kader en de onderzoeksvragen. Het programma MaxQDA10 wordt gebruikt om de stukken tekst te labelen en te coderen om zo te kunnen analyseren. Daarnaast worden verbindingen tussen wat naar voren komt uit de vragenlijsten van de jongeren en de interviews met de ouders, aspecten van de zitting en achtergrondkenmerken van de jongeren en de ouders gezocht door handmatig te scoren hoe vaak overeenkomsten voorkomen. Onderstaand zullen de resultaten van de data-analyse worden beschreven.

5. Resultaten

Allereerst wordt een beschrijving gegeven van de observaties van de algemene gang van zaken met betrekking tot de behandeling van jeugdstrafzaken binnen de rechtbanken. Daarna komt de rol van de ouders hierin aan bod en worden de verschillen tussen de rechtbanken weergegeven. Vervolgens wordt beschreven hoe de jongeren en de ouders de zitting hebben ervaren en wordt dit vergeleken met de achtergrondkenmerken en de observaties van deze zaken. Tot slot wordt beschreven hoe de kinderrechters de rol van de ouders zien en wat hun mening ten opzichte van het wetsvoorstel is.

5.1. Het verloop van de behandeling van een jeugdstrafzaak

De behandeling van een jeugdstrafzaak begint met het uitroepen van de zaak door de bode, waarbij hij aangeeft wie de aanwezigen zijn. In Den Haag wijst de kinderrechter de plek aan waar de aanwezigen mogen gaan zitten, in Haarlem en Den Bosch doet de bode dat. De bode in Den Haag en Haarlem neemt hierna plaats op de gang. De bode in Den Bosch blijft achterin de zaal zitten en loopt zeer regelmatig in en uit de zaal, wat voor onrust tijdens de zittingen zorgt. De kinderrechter en de griffier zitten naast elkaar aan een lange tafel die op een kleine verhoging staat. De officier zit aan een eigen tafel aan de kopse kant van de tafel van de rechter en de griffier. In Haarlem staan er bordjes op tafel, waarop staat wie iedereen is. Zo is voor de jongeren en de ouders duidelijk wie welke taak heeft. Elke rechtbank heeft verschillende zalen waarin de zaken worden behandeld. In Den Bosch vinden de zittingen

plaats in een grote, hoge zaal. De afstand van de publieke stoelen, waar de ouders zitten, tot de kinderrechter is groot. In Den Haag vinden de zittingen plaats in een kleine zaal, waardoor iedereen dicht bij elkaar zit. De zittingen in Haarlem vinden plaats in verschillende zalen die qua grootte tussen de zalen van de voorgaande rechtbanken vallen. In Haarlem heeft elke zaal een wandschildering met veel tekst, waardoor aanwezigen in de zaal snel worden afgeleid. Ondanks deze verschillen heeft iedere persoon een vaste plaats in de zaal. De jeugdige verdachte zit aan een kleine tafel recht voor de kinderrechter, de raadsman aan een tafel aan de rechterkant van de verdachte en de deskundigen aan een tafel aan de linkerkant van de verdachte. In Den Bosch en Haarlem zitten de ouders vaak op de voorste rij van de publieksstoelen. Wanneer zij echter op een van de achterste rijen gaan zitten, wordt daar vaak niets van gezegd. In Den Haag zitten de ouders recht achter de jeugdige, aan een aparte tafel. Nadeel hiervan is, is dat de kinderrechter langs de jongeren moet kijken om oogcontact met de ouders te kunnen krijgen.

Nadat iedere aanwezige op zijn of haar plaats zit, worden de gegevens van de verdachte gecontroleerd. Bij elke zaak wordt de cautie¹¹ benoemd en wordt gevraagd of de jongere, zijn ouders of de raadsman bezwaar hebben tegen de aanwezigheid van de onderzoekers. Aansluitend hierop legt de kinderrechter kort uit wat de bedoeling van de zaak is en wie wanneer aan het woord komt. Hierin is een verschil te zien per kinderrechter en per zaak. Jongeren met een benedengemiddeld IQ of first offenders behoeven bijvoorbeeld meer uitleg. Het merendeel van de rechters houdt hier rekening mee door uitgebreider uitleg te geven, eenvoudiger taalgebruik te hanteren en te controleren of de jongere het heeft begrepen. Hierop volgend leest de officier de tenlastelegging¹² voor. Tevens komen de voorwaardelijke straffen waarvoor de jeugdige verdachte nog in de proeftijd loopt aan bod. Hierna worden de feiten behandeld. De kinderrechter stelt vragen aan de jongere op basis van wat er in het dossier is beschreven en de jongere kan zelf vertellen wat er is gebeurd. Ook de officier en de raadsman krijgen de mogelijkheid de jeugdige vragen te stellen over het feit. Na de bespreking van de feiten komen de persoonlijke omstandigheden van de jongeren aan bod. Met uitzondering van een enkele zaak, bijvoorbeeld omdat de jongere reeds achttien jaar is geworden, is in elke zaak een rapportage geschreven door de Raad voor de Kinderbescherming of door de Jeugdreclassering. De kinderrechters bespreken ter zitting belangrijke punten uit de rapportages en stellen de jeugdige hierover vragen. Tevens krijgen de deskundigen de mogelijkheid om aanvullingen op de rapportage te doen. In Den Bosch is

¹¹ De mededeling aan een verdachte dat deze het recht heeft om te zwijgen.

¹² Een exacte en juridische beschrijving van het feit (de feiten) dat de jeugdige verdachte ten laste wordt gelegd.

bijna altijd iemand van de Raad aanwezig. In Den Haag en Haarlem is niemand van de Raad aanwezig, maar wel vaak iemand van de Jeugdreclassering of een Gezinsvoogd. Hierop volgend richt de kinderrechter zich tot de ouders. Zij krijgen de mogelijkheid om iets over de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige toe te voegen. Alle kinderrechters zijn ter zitting erg formeel en tonen respect voor de jongeren en de ouders. Het is afhankelijk van de kinderrechter hoeveel interesse en begrip er voor de jongeren en de ouders wordt getoond ter zitting. Tevens is de ene kinderrechter vriendelijker dan de ander, waardoor de intonatie van de rechters verschillend is. Hierdoor benadert en betreft iedere kinderrechter de ouders op een andere manier. Dit punt zal verderop uitgebreid aan bod komen.

Daarna is het weer de beurt aan de officier, die zijn requisitoir¹³ houdt en een eis uitspreekt met betrekking tot een straf voor dit feit voor deze jeugdige. Hierna volgt het pleidooi¹⁴ van de raadsman. Aan het eind van de zitting doet de kinderrechter uitspraak. Van tevoren geeft zij de jongeren nog de kans om een laatste woord te zeggen. Hier wordt echter zelden gebruik van gemaakt. In de meeste gevallen vat de kinderrechter de zitting kort samen, waarna zij een eindconclusie geeft. Zij geeft aan of het feit wettig en overtuigend bewezen is en welke straf passend is, rekening houdend met de persoonlijke omstandigheden. Ten slotte geeft zij aan dat het mogelijk is om in hoger beroep te gaan tegen de uitspraak.

5.2. De aanwezigheid van de ouders

Zoals in Tabel 1 weergegeven, is in 51 zaken een ouder of ander familielid aanwezig tijdens de behandeling van een jeugdstrafzaak (87%). Tevens is te zien dat in acht zaken de ouders afwezig zijn en dat dit ongeveer gelijk over de drie rechtbanken is verdeeld. De leeftijd van de jongeren waarbij de ouders afwezig zijn varieert van 16 tot en met 20 jaar ($M = 17.50$) en het zijn allen jongens. In twee zaken, waarbij de verdachten reeds 18 en 20 jaar zijn, zijn de jongeren ook niet aanwezig, maar is de behandeling van de zaak wel doorgegaan. In zes van de acht zaken waar geen ouders aanwezig zijn, gaat het om een jongere die geen first offender is. Er kan hier tevens niets over de afkomst van de ouders die afwezig zijn worden gezegd, omdat dit niet consequent ter zitting wordt genoemd. De leeftijd van de verdachten waarbij beide ouders aanwezig zijn, wisselt van zeer jong tot reeds meerderjarig ($M = 16.21$). Het maakt niet uit of de jongeren first offender of niet zijn, dit is gelijk verdeeld. Zoals te zien is in Tabel 1, is de aanwezigheid van beide ouders verschillend in de drie rechtbanken.

¹³ Hierin wordt een beschrijving van het feit en de context waarin het plaatsvond gegeven en geeft de officier een morele beoordeling van het feit.

¹⁴ Toespraak waarin de positieve kanten van de jeugdige naar voren worden gebracht en wordt verwoord waarom het feit de jeugdige niet is aan te rekenen of hoe ongelukkig de jeugdige tot het feit is gekomen.

Opvallend is dat waar het gaat om een vrouwelijke verdachte, het in vier van de vijf zaken de vader is die aanwezig is tijdens de zitting¹⁵. De ouders zijn bij de behandeling van de zaak van een meisje geen enkele keer beiden aanwezig.

5.2.1. De afwezige ouder(s)

In de zaken waar geen ouders aanwezig zijn, met uitzondering van de zaken waarbij de jeugdige zelf ook niet aanwezig is of de verdachte reeds meerderjarig is, wordt altijd aandacht besteed aan de vraag waarom de ouders niet aanwezig zijn. Over het algemeen komt dit aan bod bij het bespreken van de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige. In twee van de zes zaken waarbij de ouders niet aanwezig zijn, weten de jongeren niet waarom hun ouders afwezig zijn. Deze twee jongeren zijn beiden gesloten geplaatst. De ene jongen geeft aan dat hij niet weet of zijn ouders weten dat hij een zitting heeft en de andere jongen geeft aan dat hij had verwacht dat zijn ouders wel aanwezig zouden zijn¹⁶. In de andere zaken geven de jongeren aan dat hun ouders niet konden komen in verband met werk, vanwege andere bezigheden en omdat de ouders de Nederlandse taal niet kunnen verstaan. Zowel de kinderrechter, de raadsman als de officier geven tijdens de behandeling aan dat ze de afwezigheid van de ouders betreuren.

Van de negen aangehouden zaken, heeft dit in één geval te maken met het feit dat de ouders ter zitting niet beiden aanwezig zijn¹⁷. Verder wordt er ter zitting zelden aandacht aan geschonken wanneer maar één ouder aanwezig is. Bij de bespreking van de persoonlijke omstandigheden wordt een enkele keer naar voren gebracht dat de andere ouder bijvoorbeeld ziek of overleden is of dat de andere ouder het te moeilijk vindt om aanwezig te zijn. Tevens komt het in veel zaken voor dat de ouders van de jeugdige zijn gescheiden, waardoor de jongere minder contact heeft met de andere ouder en deze daarom niet aanwezig is.

5.3. Het betrekken van de ouders

Aan het begin van de bespreking van de persoonlijke omstandigheden komen de ouders indirect aan bod via de bespreking van de rapportage door de kinderrechter, omdat deze rapportage naast de jongere, ook betrekking heeft op de ouders. Er is beschreven hoe de ouders op het delict hebben gereageerd en hoe het met de jeugdige in de thuissituatie gaat.

¹⁵ Dit zou echter op toeval kunnen berusten, omdat het aantal meisjes in het onderzoek zeer klein is.

¹⁶ Deze jongen geeft tijdens de zitting tevens aan dat wanneer zijn vader aanwezig zou zijn geweest, vader de situatie beter had kunnen uitleggen.

¹⁷ De kinderrechter acht het in deze zaak noodzakelijk dat een civiele maatregel eerst wordt uitgesproken en dat beide ouders aanwezig zijn ter zitting.

Daarnaast stellen de kinderrechters bijvoorbeeld vragen aan de jeugdige over hoe de band met zijn ouders is of wordt de jeugdige door de kinderrechter bewust gemaakt van de nadelige gevolgen van zijn of haar gedrag voor de ouders. Zoals eerder beschreven worden de ouders van de jongeren door de kinderrechter persoonlijk betrokken aan het eind van de bespreking van de persoonlijke omstandigheden, nadat de deskundigen aan het woord zijn geweest. Zij krijgen in principe één keer de kans om wat te zeggen. Het verschilt per kinderrechter hoe de ouders tijdens dit zitting in de gelegenheid worden gesteld om wat te zeggen. Ook wanneer de ouders al eerder ter zitting iets hebben mogen zeggen, krijgen zij altijd nog het woord aan het eind van de bespreking van de persoonlijke omstandigheden.

5.3.1. Vragen van de kinderrechters aan de ouders

Op het moment dat de kinderrechter zich tot de ouders richt, is het afhankelijk van de vraag van de kinderrechter, wat er door de ouders wordt verteld. In het merendeel van de bijgewoonde zittingen wordt door de kinderrechter een algemene vraag gesteld aan de ouders, zoals “*Wilt u nog wat zeggen?*” of “*Wilt u nog iets toevoegen?*”. Opvallend is dat er door de kinderrechters in Den Bosch en Haarlem beduidend vaker een algemene vraag wordt gesteld als eerste vraag. Tevens wordt in Haarlem vaker een algemene vraag als eerste vraag aan de ouders gesteld, wanneer de jeugdige verdachte geen first offender is. In de andere rechtbanken maakt dit geen verschil. In een aantal zaken vragen de kinderrechters aan de ouders of ze iets willen zeggen over een specifiek onderwerp. In Den Haag wordt door de kinderrechters vaker dan in Den Bosch of Haarlem een eerste vraag gesteld die betrekking heeft op de persoon van de verdachte of de thuissituatie. In Den Bosch wordt, vaker dan in Den Haag of Haarlem, een eerste vraag gesteld die betrekking heeft op de reactie van de ouders op het delict.

In enkele zaken neemt de kinderrechter genoegen met wat de ouder uit zichzelf naar voren brengt. In de meeste zaken wordt echter door de rechter doorgevraagd, waardoor een klein gesprek met de ouders ontstaat. De vragen die kinderrechters na de eerste vraag stellen, hebben betrekking op verschillende aspecten en zijn afhankelijk van hetgeen de ouders bij beantwoording van de eerste vraag naar voren hebben gebracht. De kinderrechters in Den Haag stellen, vaker dan in Den Bosch of Haarlem, een algemene vraag als tweede vraag aan de ouders. De andere vragen die na de eerste vraag worden gesteld, hebben betrekking op de toekomst van de jeugdige, zoals de recidivekans of begeleiding van de Jeugdreclassering, op de persoon van de verdachte, zoals de schoolgang en beïnvloedbaarheid door vrienden, op de thuissituatie of op het delict. Hierin zijn geen duidelijke verschillen te zien tussen de drie rechtbanken. Slechts één keer wordt door een kinderrechter in Den Bosch een tweede vraag

aan de ouders gesteld, nadat zij op de eerste vraag aangaven niets te willen zeggen. In de rest van de zaken laten de kinderrechters het erbij wanneer de ouders niets willen toevoegen. In de zaken waarbij de jongeren geen first offenders zijn en waar al het één en ander aan hulpverlening loopt, wordt meer aan de ouders doorgevraagd. Daarnaast verschilt het per kinderrechter hoeveel aan de ouders wordt doorgevraagd, omdat blijkt dat de ene rechter meer betrokkenheid en interesse toont dan de andere, ongeacht de soort zaak. Wanneer ouders samen aanwezig zijn ter zitting, wordt er maar een enkele keer gevraagd of de andere ouder ook nog wat wil toevoegen nadat de ene ouder wat heeft gezegd.

Slechts in twee zaken spreken de kinderrechters in Den Bosch de ouders aan op hun opvoedingstaken. In één zaak heeft alcohol een grote rol gespeeld bij het plegen van het delict, naar aanleiding hiervan spreekt de kinderrechter de ouders hier indirect op aan door te vragen wat de ouders ervan vinden dat de jeugdige zoveel drinkt. Tevens spreekt de kinderrechter in één zaak de ouders aan door te zeggen: *“Bent u niet iets te aardig voor hem?”*. Geen enkele kinderrechter valt de ouders af door de ouders voor de ogen van het kind te bekritisieren. In een zaak in Haarlem benadrukt de kinderrechter juist dat de ouders niet verantwoordelijk zijn, door te zeggen: *“Ik ga even naar de ouders toe, het lijkt me moeilijk om dit allemaal te horen. U zit hier absoluut niet als verdachte, wilt u nog iets toevoegen?”*. De rechters geven ter zitting niet vaak een compliment of aanmoediging richting de ouders. Slechts een aantal keer bedankt de kinderrechter nadrukkelijk dat de ouders wat hebben willen zeggen en dat zij het op prijs stelt dat de ouders aanwezig zijn. De kinderrechter beëindigt in de meeste zaken echter het gesprek met de ouders, met *“Oké”* of *“Bedankt”*.

In een enkele zaak in Den Bosch wordt door de kinderrechter aan de ouders gevraagd of zij nog wat willen toevoegen naar aanleiding van het requisitoir van de officier en het pleidooi van de raadsman. Ook wordt in één zaak in Den Bosch vlak voor de uitspraak van de kinderrechter aan de vader gevraagd of de jeugdige verdachte alles heeft gezegd wat hij had willen zeggen.

5.3.2. Het betrekken van de ouders door de officier, de raadsman en de deskundigen

Naast het feit dat de ouders door de kinderrechter indirect door de bespreking van de rapportage en direct door het stellen van vragen na de bespreking van de persoonlijke omstandigheden bij de zitting worden betrokken, worden de ouders ook door de officier, de raadsman en de deskundigen bij een zitting betrokken. Zo stelt de Raad voor de Kinderbescherming in een aantal zaken bevestigende vragen aan de ouders en er wordt aan de ouders gevraagd of zij begeleiding van de Jeugdreclassering nodig achten. Het komt

regelmatig voor dat de raadsman pas ter zitting voor het eerst contact heeft met de jongere en de ouders. In alle drie de rechtbanken worden door de raadsman dan ook vaak korte, veelal bevestigende, vragen aan de ouders gesteld. Daarnaast verwijst de raadsman in zijn pleidooi regelmatig naar de ouders en wat zij ter zitting hebben gezegd of verteld. Het is opvallend dat er in de rechtbank van Haarlem door de raadsman meer naar de ouders wordt verwezen dan in de andere twee rechtbanken. De officier betreft in alle drie de rechtbanken de ouders meerdere keren in zijn requisitoir door bijvoorbeeld kort samen te vatten wat de ouders hebben gezegd, te benadrukken hoe adequaat de ouders hebben gereageerd op het delict of gebruik te maken van andere informatie die verkregen is via de ouders tijdens de zitting.

5.3.3. De houding van de ouders ter zitting

De meeste ouders luisteren aandachtig tijdens de behandeling van de zaak. De meeste ouders vertonen geen opvallend gedrag. Ze nemen een geïnteresseerde houding aan, luisteren aandachtig en kijken naar diegene die aan het woord is. Vaders hebben vaker een onrustigere houding en willen nog wel eens gapen of zich uitrekken. Moeders tonen vaker emoties, met name tijdens de bespreking van de feiten. Tijdens de bijgewoonde zittingen wordt er weinig contact geobserveerd tussen de ouders en de jeugdigen.

Met uitzondering van acht zaken, maken de meeste ouders gebruik van de gelegenheid om wat te zeggen ter zitting (84%). In twee zaken geven de ouders, die niets willen toevoegen, aan dat alles al is gezegd of dat ze zich aansluiten bij de rapportages. In twee andere zaken spreken de ouders geen Nederlands en begrijpen daardoor niet wat er aan hen wordt gevraagd¹⁸. Wanneer de jeugdige dit voor hen vertaalt, geven ze aan dat ze niks willen zeggen. Het is afhankelijk van de vragen die de kinderrechtter aan de ouders stelt, wat de ouders ter zitting naar voren brengen. Het is gebleken dat de meeste ouders op het moment dat zij het woord krijgen, iets vertellen over de persoon of de thuissituatie van de verdachte. Dit komt het meest voor in de rechtbank van Den Haag. De meeste ouders geven aan dat er wel problemen zijn geweest, maar dat het nu weer goed gaat met hun kind. Ook geven ouders in veel zaken aan dat de jongere heeft geprofiteerd van bepaalde behandelingen of therapieën. Ouders schuiven de problemen die er destijds waren en het plegen van het delict af op de vriendengroep van hun kind of op andere omstandigheden. Opmerkelijk is dat ouders maar in twee zaken naar voren brengen dat ze mogelijk zelf iets fout hebben gedaan waardoor het zo

¹⁸ In deze zaken is geen tolk of een familielid dat kan tolken aanwezig.

ver heeft kunnen komen¹⁹. Ouders vertellen, met name in de rechtbank van Den Bosch, vaak ter zitting hoe ze zelf hebben gereageerd op het delict van de jeugdige. Dit, terwijl door de kinderrechters in Den Bosch slechts één keer specifiek naar hun reactie op het delict is gevraagd. Ouders geven aan dat ze een bepaalde straf hebben gegeven of dat ze over het feit met de jeugdige hebben gesproken. Daarnaast geven een aantal ouders aan dat ze geschrokken zijn dat hun kind dit heeft gedaan en dat ze het dom en onbegrijpelijk vinden. In drie zaken, waarin de jongeren ontkennen, geven de ouders aan dat ze hun kind geloven en geven ze aan dat ze achter hun kind staan. In de zaken waarin de jongere het feit bekent, geven de ouders veelal aan het gedrag van hun kind niet goed te keuren. Een aantal ouders probeert ter zitting iets over het delict zelf te vertellen. Zij proberen het delict dan vaak goed te praten. De kinderrechters grijpen hier vrijwel direct op in door te zeggen dat de ouders niet bij het delict aanwezig waren en er dus niets over kunnen zeggen.

Veel ouders willen ter zitting iets kwijt over bepaalde instanties die volgens hen hun werk niet goed hebben gedaan. Dit komt in de rechtbank van Haarlem duidelijk meer voor dan in Den Bosch en Den Haag. De kritiek richt zich voornamelijk op het werk van de politie. Ouders laten zich meerdere keren uit over het feit dat er geen volwassene bij de verhoren van de politie aanwezig is geweest, waardoor er dingen in de processen-verbaal staan die niet kloppen. Tevens uiten ze hun onvrede over hoe de politie een criminele stempel op hun kinderen heeft gedrukt, waardoor zij nu extra in de gaten worden gehouden. Naast de klachten die er over het functioneren van de politie zijn, uiten ouders ter zitting ook hun onvrede over de hulpverlening en de wachtlijsten van de gesloten jeugdzorg. Ouders geven aan dat de delicten die door hun kind zijn gepleegd niet waren gebeurd wanneer hun kind civiel geplaatst zou zitten of andere hulpverlening op gang zou zijn gekomen.

In een aantal zaken komt het voor dat de ouders de kinderrechter of de officier onderbreken omdat ze graag wat willen toevoegen. In één zaak in Den Haag en twee zaken in Haarlem worden de kinderrechters onderbroken aan het begin van de bespreking van de persoonlijke omstandigheden. De rechters geven hier allen aan dat de ouders later ter zitting het woord nog krijgen. In twee zaken in Haarlem vragen de ouders of zij nog wat mogen zeggen na het requisitoir van de officier en het pleidooi van de raadsman. Opvallend is dat in deze laatste twee zaken de ouders aan het eind nog iets willen toevoegen over de fouten die verschillende instanties in hun ogen hebben gemaakt. Over het algemeen laten de kinderrechters de ouders uitspreken wanneer zij om extra ruimte vragen. Maar wanneer de

¹⁹ In één zaak geeft de vader aan dat hij de grip en de controle over het kind kwijt is. In een andere zaak geeft de moeder aan dat de ouders veel ruzie thuis hebben gehad in de periode dat de jeugdige het feit heeft begaan.

ouders echter te veel uitwijken over een bepaald onderwerp of als de ouders zich negatief uitlaten over bepaalde instanties, vraagt de kinderrechter hen vriendelijk, doch dwingend hun mond te houden.

5.3.4. Wordt er rekening gehouden met wat de ouders zeggen?

Alle kinderrechters houden in hun uitspraak rekening met de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige of met de manier waarop de ouders de jongeren reeds voor het delict hebben gestraft. De informatie over de persoonlijke omstandigheden en de reactie van de ouders op het delict halen de kinderrechters veelal uit de rapportages van de deskundigen. In een aantal zaken geven de ouders ter zitting een mening over de strafafdoening van de zaak. In vijf zaken geven de ouders aan dat ze graag hulp willen of willen dat de hulpverlening van de jeugdige wordt voortgezet. In één zaak vraagt de moeder aan de kinderrechter of zij in haar uitspraak rekening wil houden met het lage IQ van het kind, waardoor hij de gevolgen van zijn gedrag moeilijk heeft kunnen overzien. Tevens geven in twee zaken de moeders aan dat zij de problemen thuis zelf kunnen oplossen en geen hulp van de Jeugdreclassering nodig hebben. Het is voor de kinderrechter mogelijk om met de mening van de ouders rekening te houden door wel of geen Jeugdreclassering op te leggen en rekening met hetgeen de ouders hebben gezegd te houden door de persoonlijke omstandigheden te laten meewegen in de beoordeling van de zaak. Slechts in één zaak geeft de kinderrechter letterlijk aan dat zij in haar uitspraak rekening heeft gehouden met wat de ouders ter zitting hebben gezegd.

5.3.5. Uitzonderingspositie van de ouders

Tijdens de bijgewoonde zittingen nemen de ouders in twee zaken een zeer bijzondere positie in, omdat de moeders getuigen zijn in de zaak van hun kinderen. In een zaak in Den Bosch getuigt de moeder omdat zij erbij was toen haar dochter op het politiebureau werd verhoord en in een zaak in Den Haag getuigt de moeder omdat de jeugdige zelf zich niets meer kan herinneren, omdat hij te veel alcohol had gedronken. Voordat deze getuigen in de zittingszaal mogen binnenkomen, worden de feiten met de verdachten besproken. Nadat de moeders zijn binnengekomen worden zij beëdigd en ondervraagd door de aanwezigen. Wanneer iedereen klaar is met het stellen van vragen, geeft de kinderrechter in beide zaken aan dat de moeders in de zaal mogen plaatsnemen. Deze moeders krijgen aan het eind van het bespreken van de persoonlijke omstandigheden de kans om als moeder iets toe te voegen.

5.3.6. Deelconclusie met betrekking tot de participatie van de ouders

Zoals beschreven is in het overgrote deel van de bijgewoonde zaken een ouder aanwezig. In de zaken waar de ouders afwezig zijn, zijn de jongeren gemiddeld bijna meerderjarig en vaak geen first offender meer. Er wordt altijd aandacht besteedt aan de vraag waarom de ouders niet aanwezig zijn, daarentegen wordt er slechts zelden aandacht geschonken aan de andere ouder, wanneer slechts één ouder aanwezig is. Alle kinderrechtshandlers hanteren ter zitting een vaste volgorde van wie wanneer aan het woord komt. De ouders krijgen het woord aan het einde van het bespreken van de persoonlijke omstandigheden, nadat de deskundigen aan het woord zijn geweest. Hier wijken de rechtshandlers slechts zelden van af. Het is echter afhankelijk van de zaak en de kinderrechtshandler in hoeverre de ouders bij een zitting worden betrokken. In het merendeel van de zittingen wordt door de kinderrechtshandler aan de ouders een algemene vraag gesteld. In de zaken waarbij de jongeren geen first offenders zijn en waar al het één en ander aan hulpverlening loopt, wordt meer doorgevraagd aan de ouders. Slechts in twee zaken spreekt de kinderrechtshandler de ouders aan op hun opvoedingstaken. De meeste ouders vertonen geen opvallend gedrag ter zitting. Ook maken de meeste ouders gebruik van de gelegenheid om iets ter zitting te zeggen. Ze geven informatie over de persoon van verdachte of over de thuissituatie. Daarnaast geven de ouders vaak ter zitting aan hoe ze zelf hebben gereageerd op het delict van hun kind en laten ze zich regelmatig negatief uit over bepaalde instanties. Alle rechtshandlers houden in hun uitspraak rekening met de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige of met de wijze waarop de ouders de jongeren reeds voor het delict gestraft hebben. Slechts een enkele keer benadrukt de rechter dat in de uitspraak rekening is gehouden met wat de ouders ter zitting hebben gezegd. Het is echter lastig om aan te geven in hoeverre er door de kinderrechtshandlers in overige uitspraken rekening is gehouden met de mening van de ouders.

5.4. De beleving van de ouders en de jongeren

Door middel van de afgenomen vragenlijsten bij de jongeren en de ouders na afloop van de zitting wordt een beeld geschetst van de beleving van de zitting door de ouders en de jongeren. Onderstaand wordt deze beleving beschreven en worden verbanden met de observaties ter zitting en bepaalde achtergrondkenmerken gelegd.

5.4.1. De beleving van de jongeren

Van de bijgewoonde zittingen hebben 38 jongeren een vragenlijst ingevuld (64%), 12 in Den Bosch, 15 in Den Haag en 11 in Haarlem. Van de jongeren die een vragenlijst hebben ingevuld is 8 procent een meisje ($N = 3$). De gemiddelde leeftijd van de jongeren die een

vragenlijst hebben ingevuld is 16.23. Precies de helft van de jongeren geeft aan dat zij nog niet eerder voor de kinderrechter hebben moeten verschijnen. Daarnaast geeft het merendeel van de jongeren aan Nederlands te zijn ($N = 26$, 68%), 3 jongeren geven aan dat zij half Nederlands zijn (8%) en 9 jongeren dat zij niet-Nederlands zijn (24%)²⁰. Een gedeelte van de jongeren geeft in de vragenlijst echter een andere etniciteit dan zijn ouders aan²¹.

Op de vraag hoe de jongeren de zitting hebben ervaren, beantwoorden 18 jongeren dat zij de zitting als vervelend hebben ervaren (47%), 5 jongeren geven aan dat ze de zitting prettig hebben ervaren (13%) en 15 jongeren geven aan dat het ze niet zoveel deed, ze hebben het als neutraal ervaren (40%). De beoordeling van de zitting door de jongeren lijkt afhankelijk van de strafmaat te zijn. Wanneer de straf meevalt, wordt de zitting als prettig ervaren²². De jongeren die aangeven dat ze de zitting als vervelend hebben ervaren zijn jonger ($M = 15.83$) dan de gemiddelde leeftijd van alle jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld. Van de jongeren die aangeven dat zij de zitting als vervelend hebben ervaren, is er geen verschil of de jongere al eerder voor de kinderrechter is geweest of niet. Op de vraag of de jongeren vinden dat er tijdens de zitting naar ze is geluisterd, beantwoorden 27 jongeren dat dit wel zo is (71%), 8 jongeren geven aan dat er gedeeltelijk naar hen is geluisterd (21%) en 3 jongeren vinden dat er niet naar ze is geluisterd (8%). Deze laatste jongeren zijn alle drie 18 jaar oud en mogelijk daardoor kritischer naar de rechter.

Van de 38 jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld, zijn van twee jongeren geen ouders aanwezig tijdens de zitting. Beide jongens geven aan de Nederlandse etniciteit te hebben. De ene jongen geeft aan dat zijn ouders moesten werken en de andere jongen geeft aan dat zijn ouders andere afspraken hadden en dat hij zelf ook liever niet wilde dat zijn ouders aanwezig zouden zijn. Deze laatste jongen geeft aan dat hij anders niet vrij kan praten. Van de overige jongeren geeft het merendeel aan dat ze het prettig vinden dat hun ouders bij de zitting aanwezig waren ($N = 26$, 72%). Voor 8 procent van de jongeren maakt het niets uit dat de ouders aanwezig waren ($N = 3$) en 20 procent van de jongeren geven aan dat ze het niet prettig vinden dat hun ouders aanwezig waren bij de zitting ($N = 7$). Van de jongeren die aangeven dat ze het niet prettig vinden dat hun ouders aanwezig waren, is 43 procent niet-Nederlands ($N = 3$). Bij de beoordeling van deze vraag maakt het geen verschil of de jongeren al eerder voor de kinderrechter hebben moeten verschijnen of niet en of zij het delict

²⁰ Drie jongeren zijn Surinaams, drie zijn Antilliaan, één Moluks, één Italiaan, één Zuid-Amerikaan, twee jongeren zijn half Nederlands/half Antilliaans, één is half Nederlands/half Surinaams.

²¹ Hierdoor zijn deze gegevens mogelijk niet betrouwbaar en dienen de resultaten met betrekking tot de etniciteit met voorzichtigheid te worden gelezen.

²² Van de vijf prettig ervaren zaken, is er één keer vrijspraak uitgesproken, één keer wel schuld maar geen straf opgelegd en één keer alleen een voorwaardelijke straf opgelegd.

bekennen of (gedeeltelijk) ontkennen. Van alle jongeren geven 22 aan dat ouders verplicht aanwezig zouden moeten zijn bij de strafzitting van hun minderjarige kind (58%). Twee jongeren geven aan dat het ze niet uitmaakt (5%) en 14 jongeren geven aan dat ze niet vinden dat ouders verplicht aanwezig zouden moeten zijn (37%)²³. Vijf van de 14 jongeren die vinden dat de ouders niet verplicht aanwezig zouden moeten zijn, geven aan dat zij niet-Nederlands zijn (36%). Van de jongeren die aangeven dat de ouders niet verplicht aanwezig hoeven te zijn, is 57 procent al een keer eerder bij de kinderrechter geweest ($N = 8$). Van de jongeren die hebben aangegeven dat ze het niet prettig vinden dat hun ouders aanwezig waren, geeft 51 procent aan dat de ouders verplicht aanwezig zouden moeten zijn ($N = 5$) en 29 procent geeft aan van niet ($N = 2$). De jongeren die aangeven dat het ze het als prettig, noch als onprettig hebben ervaren dat hun ouders aanwezig waren bij hun zitting, geven alle drie aan dat ouders niet verplicht moeten worden aanwezig te zijn. Opvallend is dat 8 jongeren aangeven dat ze het prettig vonden dat hun ouders aanwezig waren, maar dat ze niet vinden dat de ouders verplicht aanwezig moeten zijn (31%).

5.4.2. De beleving van de ouders

Na afloop van de bijgewoonde zittingen is bij 39 ouders of verzorgers mondeling een vragenlijst afgenomen (76%)²⁴. In Den Bosch bij 12 ouders, in Den Haag bij 14 ouders en in Haarlem bij 13 ouders. De leeftijd van deze ouders varieert van 35 tot 69 ($M = 46.01$). Van 18 ouders is de jeugdige een first offender (46%). Daarnaast geven 24 ouders aan dat zij al vaker bij een zitting van hun kind zijn geweest (62%). Tevens geeft het merendeel van de ouders aan Nederlands te zijn ($N = 34$, 87%), 2 ouders geven aan dat zij half Nederlands zijn (5%) en 3 ouders geven aan dat zij niet-Nederlands zijn (8%)²⁵. Een gedeelte van de ouders geeft in de vragenlijst echter een andere etniciteit aan dan zijn of haar kind²¹.

Met uitzondering van één ouder die het gedeeltelijk begrijpt, begrijpen alle ouders wat er ter zitting is gezegd. Deze ene ouder geeft aan dat zij slechthorend is en gebrekkig Nederlands spreekt, waardoor zij niet alles goed heeft kunnen verstaan en begrijpen. Van de 39 ouders waarmee een interview is gehouden, geeft 51 procent aan dat ze de zitting van hun kind als prettig hebben ervaren ($N = 20$). Daarnaast geeft 21 procent van de geïnterviewden aan dat zij de zitting als vervelend hebben ervaren ($N = 8$), 18 procent als neutraal ($N = 7$) en

²³ Hieronder vallen ook de twee jongens waarvan de ouders niet aanwezig zijn.

²⁴ In drie zaken zitten de jongeren nog vast, waardoor wel een interview is afgenomen bij de ouders, maar geen vragenlijst is voorgelegd aan de jongeren.

²⁵ Eén ouder is Surinaams, één Antilliaan, één komt uit de Dominicaanse Republiek, één ouder is half Nederlands/half Antilliaan en één ouder is half Nederlands/half Moluks.

10 procent als spannend en indrukwekkend ($N = 4$). De zittingen waarbij de ouders aangeven dat ze het als vervelend hebben ervaren, vonden drie keer plaats in de rechtbank van Den Bosch, vier keer in Den Haag en één keer in Haarlem. Voor de ouders die de zitting als vervelend hebben ervaren maakt het geen verschil of zij al eens eerder bij een zitting van hun kind zijn geweest. Ouders geven aan dat het geen pretje is om een zitting van hun kind te moeten bijwonen en dat het lastig is om ter zitting over je kind te praten. In één zaak geven de ouders aan dat de zitting tegenvalt en dat ze zich bestraft voelen. Daarnaast geven de ouders in twee zaken aan dat de kinderrechter geen belangstelling toonde, vooringenomen was, confronterend overkwam en dat de toonzetting niet prettig was. Tot slot geven ouders aan dat zij de zitting als vervelend hebben ervaren, omdat zij het niet eens zijn met de opgelegde straf. Ouders die daarentegen de zitting als prettig hebben ervaren geven aan dat zij het een correcte zitting vonden, de zaak duidelijk naar voren kwam, de kinderrechter niet te streng en ook niet te lief was en dat dingen goed werden uitgelegd. De meeste ouders die hebben aangegeven dat zij de zitting als prettig of neutraal hebben ervaren, zijn al vaker voor bij een zitting van hun kind geweest ($N = 13$, 65%). Wanneer de beoordeling van de zitting door de ouders wordt vergeleken met wat ter zitting is geobserveerd, komt naar voren dat wanneer de rechtszaak meeviel en de jongere een lichte straf of misschien zelf vrijspraak heeft gekregen, de ouders de zitting ook vaker als prettig hebben ervaren.

De meerderheid van de ouders geeft aan dat ze het idee hebben dat er naar hen is geluisterd ter zitting ($N = 34$, 87%). Eén ouder geeft aan dat dit gedeeltelijk het geval was (3%), twee ouders hebben het idee dat er niet naar hen is geluisterd (5%) en twee ouders geven aan dat ze zelf ter zitting niets hebben gezegd (5%). De twee ouders die hebben aangegeven dat er niet naar hen is geluisterd, geven aan dat er geen rekening is gehouden met wat zij hebben gezegd ter zitting en dat zij het niet met de uitspraak eens zijn. Deze ouders hebben echter ter zitting uitgebreid de mogelijkheid gekregen iets te zeggen. In twee zaken geven de ouders aan dat zij graag meer hadden willen vertellen, maar dat zij wel het gevoel hebben dat er naar hen is geluisterd. Een aantal ouders geeft daarnaast aan dat zij van te voren niet wisten wat er van hen werd verwacht en dat ze werden overdonderd toen zij het woord kregen. De meeste ouders geven echter aan dat zij voldoende hebben kunnen vertellen, er goed werd doorgevraagd en er voldoende rekening is gehouden met de persoonlijke omstandigheden van de jongeren in de uitspraak.

Uit de interviews is gebleken dat de ouders verschillend op het delict van hun jongeren hebben gereageerd. De meeste ouders ($N = 23$, 59%) hebben boos en teleurgesteld gereageerd. Daarnaast gaven ouders aan dat ze verdrietig waren en zijn geschrokken toen ze

hoorden wat hun kind had gedaan. Ouders geven daarnaast aan dat ze er met hun kind over hebben gesproken en de meeste ouders hebben hun kind voor het delict straf gegeven ($N = 22$, 56%). De meest voorkomende straffen zijn huisarrest en de inperking van andere vrijheden. Van de geïnterviewde ouders geeft 54 procent aan dat ze zich verantwoordelijk voelen voor datgene waarvoor hun kind moest terechtstaan ($N = 21$). 8 Procent geeft aan zich gedeeltelijk verantwoordelijk te voelen ($N = 3$) en 38 procent geeft aan zich niet verantwoordelijk te voelen voor het feit dat hun kind heeft begaan ($N = 15$). Van de ouders die zich niet verantwoordelijk voelen, is het kind in 73 procent van de gevallen geen first offender ($N = 11$). Twee van deze ouders die zich niet verantwoordelijk voelen, geven aan niet-Nederlands te zijn (13%). Van de ouders die zich niet verantwoordelijk voelen, geeft de meerderheid van de ouders aan dat de jongere zelf verantwoordelijk is, dat het niet had mogen gebeuren en dat het dom van de jeugdige zelf was. De ouders die zich wel verantwoordelijk voelen voor het delict van hun kind, geven aan dat zij hun kind moeten leren wat goed en fout is en dat je het kind hierin moet steunen. Vijf ouders geven aan dat zij zich wel verantwoordelijk voelen, maar dat zij het delict niet hadden kunnen voorkomen, omdat de jongeren bijvoorbeeld verkeerde vrienden hebben of ouders veel moeten werken (24%).

Van de geïnterviewde ouders geven de meesten dan ook aan dat de kinderrechter de ouders mag aanspreken op het strafbare gedrag van hun kinderen ($N = 27$, 70%). Zes ouders geven aan dat dit afhangt van de situatie (15%) en zes ouders geven aan dat het niet terecht is wanneer de kinderrechter dit doet (15%). Van de zes ouders die aangeven dat het onterecht is, vond één zitting in Den Bosch plaats, één in Den Haag en vier in Haarlem. Van de ouders die aangeven dat ze het niet terecht vinden, geven twee ouders aan niet-Nederlands te zijn (33%). Ouders geven onder andere aan dat zij hun kind al voldoende duidelijk hebben gemaakt dat het gedrag niet kan en dat je als ouder de hand van je kind niet altijd kan blijven vasthouden. Tevens geeft een ouder aan dat de kinderrechter niets van de ouders en de thuissituatie afweet. Ouders die het wel terecht vinden dat de kinderrechter hen aanspreekt, geven aan dat er rekening moet worden gehouden met de beperkingen van de ouders. Opvallend is dat 53 procent van de ouders die aangeeft dat ze zich niet verantwoordelijk voelen voor het delict van hun kind, wel aangeeft dat ze het terecht vinden dat de ouders door de kinderrechter worden aangesproken ($N = 8$).

Op de vraag of ouders van mening zijn dat ouders verplicht aanwezig moeten zijn bij de strafzitting van hun minderjarige kind, beantwoorden 38 ouders dat zij vinden van wel

(97%). Slechts één ouder geeft aan van niet (3%)²⁶. Deze ene ouder is Nederlands en geeft aan dat je ouders niet moet straffen, omdat ze de jongeren niet altijd goed in de gaten kunnen houden. De ouders die van mening zijn dat zij wel verplicht aanwezig moeten zijn geven hiervoor verschillende argumenten. Ouders geven veelal aan dat je het kind niet aan zijn lot kan overlaten, dat je verplicht bent om je kind ter zitting te ondersteunen en dat je medeverantwoordelijkheid dient te tonen. Tevens geven zij aan dat je ter zitting het verhaal van de andere kant hoort, vragen kan beantwoorden over de thuissituatie en over de achtergrond van het kind, kan vragen om hulpverlening en te weten komt wat er met je kind gaat gebeuren. Daarnaast geven zij aan dat je als ouder een bepaald signaal naar de kinderrechter afgeeft wanneer je niet ter zitting aanwezig bent. Eén moeder gaf ten slotte aan dat ouders verantwoordelijk voor het welzijn van het kind, niet voor het gedrag.

5.4.3. Deelconclusie met betrekking tot de beleving van de jongeren en de ouders

Geconcludeerd kan worden dat bijna de helft van de jongeren de zitting als vervelend heeft ervaren, terwijl het overgrote deel van de jongeren aangeeft dat zij vinden dat er tijdens de zitting wel naar ze is geluisterd. De jongeren die de zitting als vervelend hebben ervaren, zijn relatief jong. Het merendeel van de ouders geeft aan de zittingen als prettig te hebben ervaren, zij hebben alles begrepen en hebben het gevoel dat er naar hen is geluisterd. De beoordeling van de zitting door de ouders en de jongeren blijkt afhankelijk te zijn van de opgelegde strafmaat. Ondanks het feit dat de meeste jongeren aangeven dat zij het prettig vinden dat hun ouders bij de zitting aanwezig waren, geeft een groot deel van de jongeren aan dat zij niet vinden dat ouders verplicht aanwezig zouden moeten zijn. Hiervan is het merendeel al een keer eerder bij de kinderrechter is geweest. Ondanks dat het percentage niet-Nederlandse jongeren in het huidige onderzoek gering is, valt op dat een groot gedeelte van de jongeren, die aangeeft dat ze het niet prettig vinden dat hun ouders aanwezig waren en vinden dat de ouders niet verplicht aanwezig zouden moeten zijn, niet-Nederlands zijn. Een kleine meerderheid van de ouders geeft aan zich verantwoordelijk te voelen voor datgene waarvoor hun kind moet terechtstaan. Van het overgrote deel van de ouders die aangeven dat zij zich niet verantwoordelijk voelen, zijn de kinderen geen first offenders. De meeste ouders geven dan ook aan dat de kinderrechter de ouders mag aanspreken op het strafbare gedrag van hun kinderen. Op één uitzondering na geven alle ouders aan dat de ouders verplicht aanwezig moeten zijn bij de strafzitting van hun minderjarige kind

²⁶ Hierbij moet worden opgemerkt dat het hier gaat om ouders die aanwezig zijn. Wanneer deze vraag gesteld zou zijn aan ouders die niet aanwezig waren, zouden er wellicht andere antwoorden geweest zijn.

5.5. De visie van de kinderrechters in Den Bosch, Den Haag en Haarlem

Met zes kinderrechters²⁷, twee van elke rechtbank, zijn semigestructureerde interviews gehouden. Aan de hand van de interviews wordt beschreven wat de visie van de kinderrechter met betrekking tot de rol van de ouders tijdens jeugdstrafzittingen is. Tevens wordt weergegeven hoe de kinderrechters tegenover het wetsvoorstel staan en komen ideeën van de kinderrechters om de positie van de ouders te versterken aan bod.

5.5.1. De aanwezigheid (en afwezigheid) van de ouders

De rechters uit Den Bosch en Den Haag geven aan dat de ouders in zeventig tot tachtig procent van de gevallen bij de strafzitting van hun minderjarige kind aanwezig zijn. Het komt zelden voor dat beide ouders aanwezig zijn, vaak komt er maar één ouder. De rechters uit Haarlem geven aan dat er altijd wel een ouder aanwezig is tijdens de zitting van hun kind, het is een uitzondering wanneer beide ouders aanwezig zijn en een zeer grote uitzondering wanneer er niemand aanwezig is. Rechter 3 vertelt dat het in de zwaardere zaken wel eens voorkomt dat ouders niet aanwezig zijn omdat zij zich bijvoorbeeld schamen voor wat hun kind heeft gedaan. Alle rechters geven aan dat wanneer een ander familielid meekomt naar de zitting, zij aanwezig mogen zijn. Het gaat erom dat er iemand van het systeem aanwezig is en dat de jongere zich ondersteund voelt. Rechter 5 geeft aan dat er geen vriendjes of vriendinnetjes mee naar binnen mogen: *“Het moet niet te gezellig worden”*.

Alle rechters geven aan dat ze er aandacht aan besteden wanneer de ouders van de jeugdige niet op de zitting aanwezig zijn. Met uitzondering van rechter 2, geven zij aan dat ze aan de jongeren vragen waarom de ouders niet aanwezig zijn. Rechter 2 vertelt dat zij wel altijd aan de jongere vraagt of zijn ouders op de hoogte zijn van de zitting, omdat de afwezigheid van de ouders ook kan voorkomen doordat er iets met de uitnodiging mis is gegaan. Naast dat rechter 1 aan de jongere vraagt waarom zijn ouders afwezig zijn, vraagt zij aan de Raad of de Jeugdreclassering hoe het contact met de ouders verloopt. Zij geeft aan dat vaak hetzelfde beeld naar voren komt. Wanneer maar één ouder aanwezig is vraagt Rechter 1 niet waar de andere ouder is. Ze gaat er vanuit dat die andere ouder bijvoorbeeld aan het werk is en dat de ene ouder ook voor de andere ouder aanwezig is.

Wanneer de ouders afwezig zijn vindt Rechter 5 dit vervelend, omdat ze graag van de ouders hoort hoe het in de thuissituatie met de jongeren gaat. Zij vertelt dat het kind soms aangeeft dat de ouders er van hem niet bij mogen zijn. In die gevallen vraagt zij aan de

²⁷ Rechter 1 en 2 zijn rechter in Den Bosch, rechter 3 en 4 in Den Haag en rechter 5 en 6 in Haarlem. Tevens zijn het allen vrouwelijke kinderrechters.

jongere of hij thuis de baas is en zomaar mag bepalen wat zijn ouders wel of niet doen. Ook Rechter 2 vindt het niet goed wanneer de ouders niet aanwezig zijn tijdens de zitting. Zij is van mening dat ouders op dat moment hun verantwoordelijkheid niet nemen en hun kind ten onrechte niet steunen. Rechter 3 geeft aan dat zij er begrip voor kan opbrengen wanneer de ouders niet verschijnen op zitting. Volgens haar kunnen zij niet altijd vrij krijgen van hun werk en in sommige gevallen hebben de ouders het domweg opgegeven met hun kind.

Rechters 1, 2 en 3 geven aan dat de aanwezigheid van de ouders tijdens de zittingen erg cultuurbepaald is. Zij geven aan dat ouders van niet-Nederlandse afkomst duidelijk minder vaak tijdens de zittingen aanwezig zijn²⁸. Rechter 1 schrijft dit toe aan het feit dat dit komt door de schaamtecultuur van deze ouders. Tevens geeft zij aan dat sommige ouders het strafsysteem niet kennen en daarom niet weten wat de bedoeling is. Rechters 2 en 4 geven aan dat met name verdachten van Marokkaanse afkomst het moeilijk vinden om tijdens de zitting het delict te bekennen wanneer de ouders in de zaal zitten.

5.5.2. Het belang van de aanwezigheid van de ouders

Alle rechters geven aan dat zij het belangrijk vinden dat de ouders tijdens de zitting aanwezig zijn. Het feit dat ouders alleen al aanwezig zijn, geeft aan dat de jongeren nog deel uitmaken van het systeem en dat de ouders zich zorgen maken om het kind, aldus Rechter 1. Rechters 4 en 6 bevestigen dit. Rechter 1 geeft aan dat het van belang is om te zien en te horen of ouders ook verontwaardigd en boos zijn over het feit en dat ouders aangeven dat hun kind een bepaalde grens over is gegaan. Ouders kunnen tevens ter zitting zien hoe door bepaalde instanties gereageerd wordt op het gedrag van hun kind. Ook Rechter 4 ziet hierin een groot belang: *“De ouders moeten ten slotte verder met hun kind”*. Hoewel Rechter 3 veel waarde hecht aan de aanwezigheid van de ouders, is dit wel afhankelijk van de soort zaak. In het geval dat een jongere bijna 18 is en een niet al te ernstig feit heeft gepleegd, is het minder noodzakelijk dat de ouders erbij aanwezig zijn. Zij geeft tevens aan dat de aanwezigheid van de ouders alleen van toegevoegde is wanneer zij het gedrag van hun kind niet bagatelliseren of het kind de hand boven het hoofd houden. Wel geeft zij aan dat ze het prettig vindt dat de ouders aanwezig zijn bij het bespreken van de persoonlijke omstandigheden. Zij vindt het belangrijk als ouders aangeven wat ze van het delict vinden. Rechter 6 geeft aan dat het zeer zorgelijk is wanneer de jongeren het delict bagatelliseren. De meeste ouders zien volgens Rechter 1 echter wel in dat het fout is wat hun kind heeft gedaan.

²⁸ In het huidige onderzoek is niet onderzocht of ouders van niet-Nederlandse afkomst minder vaak aanwezig zijn, omdat de etniciteit niet altijd genoemd wordt ter zitting en daarom niet consequent is geregistreerd.

Ondanks dat de Rechters aangeven dat zij het van belang achten dat de ouders aanwezig zijn, geven alle rechters aan dat zij meestal geen uitgebreide vragen aan de ouders stellen, omdat de meeste informatie al is aangeleverd door de deskundigen. Rechter 3 geeft aan dat de deskundigen het meest objectief naar de thuissituatie van de jongeren kunnen kijken. De beeldvorming komt vaak overeen met wat zij op zitting van de ouders zien. Het daadwerkelijk zien van de ouders zorgt er wel voor dat de achtergrond van de jongere beter kan worden begrepen, aldus Rechter 4. Hoewel ter zitting de tijd beperkt is geeft Rechter 3 aan wel de ruimte te nemen om met ouders over de persoonlijke omstandigheden te spreken, met name in problematische zaken. Wanneer de ouders ter zitting weinig naar voren brengen, houdt Rechter 3 het bij de informatie uit de rapportage. Wanneer ouders ideeën hebben over de oorzaken van de gedragsproblemen dan wil Rechter 2 dat ter zitting graag horen. Tevens wil zij graag horen hoe ouders tegenover hulpverlening staan, omdat vaak de medewerking van de ouders nodig is voor begeleiding van een minderjarige.

Alle rechters geven aan dat ze rekening houden in hun uitspraak met wat de ouders hebben aangegeven ter zitting. Rechter 5 geeft aan dat ouders haar soms over de streep trekken, bijvoorbeeld wanneer ouders overtuigd beschrijven waarom hun kind het niet kan hebben gedaan. Ouders voegen echter niets toe met betrekking tot de bewijsvoering, aldus Rechter 2. Rechter 1 geeft aan dat wanneer de ouders ter zitting aangeven dat ze bijvoorbeeld begeleiding van de Jeugdreclassering overbodig vinden omdat ze nog wel de regie in handen hebben of juist begeleiding willen omdat zij machteloos staan, zij daar wel rekening mee houdt in haar uitspraak. Ook Rechters 2 en 3 geven aan dit te doen. Dit geldt wel alleen voor first offenders, aldus Rechter 1. Rechter 4 geeft aan dat wanneer blijkt dat de ouders adequaat hebben gereageerd op het delict, zij daar rekening mee houdt in haar strafmaat. Rechter 6 bevestigt dit en geeft aan dat zij dan liever een voorwaardelijke straf geeft.

5.5.3. De verantwoordelijkheid van de ouders en het aanspreken hierop

Met betrekking tot de verantwoordelijkheid van de ouders zijn de rechters het eens dat de ouders niet verantwoordelijk moeten worden gehouden voor het delict van hun kind. Over het aanspreken van de ouders ter zitting zijn de meningen echter verdeeld. Rechter 1 geeft aan dat ouders niet verantwoordelijk moeten worden gehouden voor het delict van hun kind omdat het namelijk vaak een combinatie van factoren is die de jeugdige tot een delict aanzet en niet de schuld van de ouders alleen. Wanneer de opvoedingssituatie van het kind dusdanig problematisch is, wordt er civielrechtelijk doorgepaktd, aldus Rechter 1. Wanneer uit de rapportage van de Raad of de Jeugdreclassering blijkt dat de ouders pedagogisch steken

hebben laten vallen, geeft Rechter 1 aan dat zij daar de ouders op zitting wel op wijst of ernaar vraagt. Ze wil de ouders dan niet veroordelen, maar eerder aan de ouders laten blijken dat ze het een zorgelijke situatie vindt. Zij geeft aan dat het wel eens wil helpen als een kinderrechtter daar iets over zegt: *“Het is toch een bepaald gezag dat je uitstraalt”*. Ook Rechter 3 geeft aan dat ze de ouders soms aanspreekt op hun verantwoordelijkheid als ouder en geeft ze dan *“een veeg uit de mantel”*. Zij geeft echter aan dat dit vaak lastig is in strafrechtelijke zaken. Rechter 4 geeft aan dat ze zich niet op het vlak van de hulpverlening wil begeven, omdat je als rechter niet altijd een goede kijk hebt op de situatie. Zij spreekt hierbij in algemene termen dat zij bepaald gedrag afkeurt, in plaats van het de ouders te verwijten, in de hoop dat de ouders het dan uit zichzelf oppakken. Zij geeft aan dat de zitting een middel is om de ouders weer *“bij de les te krijgen”*. Het is volgens Rechter 5 niet de taak van de rechter om ouders aan te spreken, maar bij de straf van een kind moeten de ouders wel betrokken worden, omdat er zonder medewerking van de ouders niets voor de jongeren zal veranderen. Rechter 5 geeft aan dat het *“een soort advies is wat de ouders bij de zitting van hun kind krijgen, in het belang van het kind”*. Rechters 2 en 5 zijn tevens van mening dat de ouders mogen worden aangesproken op het strafbare gedrag van hun kinderen, maar dat zij hiervoor niet verantwoordelijk moeten worden gesteld. Rechter 2 geeft aan dat het aanspreken van de ouders afhankelijk is van het delict van de jeugdige. Wanneer het bijvoorbeeld midden in de nacht is gepleegd, hebben de ouders ervoor moeten zorgen dat de jongere niet 's nachts op straat hangt. Ook Rechter 6 beaamt dit. Rechter 5 geeft echter aan dat wanneer ouders niet hebben gewerkt aan de gewetensontwikkeling van hun kind, omdat ze zelf niet weten wat goed en fout is, dat je ze dat niet kwalijk kan nemen en ze er moeilijk op kan aanspreken. Rechter 2 zal de ouders ter zitting niet snel wijzen op een gebrekkige opvoeding, omdat zij daarmee voor de ogen van het kind het gezag van de ouders zou ondermijnen. Rechter 3 geeft aan dat zij er ter zitting niet over twijfelt om de ouders te complimenteren wanneer blijkt dat zij de verantwoordelijkheid voor hun kind nemen.

5.5.4. Mening over de huidige positie van de ouders

De zes rechters zijn het erover eens dat zij de huidige positie en de rol van de ouders in het jeugdstrafrecht goed vinden. Zij zijn dan ook van mening dat de huidige positie van de ouders niet versterkt dient te worden. Rechter 4 geeft aan dat er altijd verbeteringen kunnen worden aangebracht, maar dat dit door de beperkte tijd op zitting lastig is. Het maakt een groot verschil als de raadsman investeert in een goed contact met de ouders of als de Raad of de Jeugdreclassering de ouders goed voorbereidt op wat van hen verwacht wordt tijdens de

zitting. Tevens is zij van mening dat er ter zitting niet te veel van ouders moet worden verwacht, omdat het veelal ouders zijn met hun eigen beperkingen: *“Allerlei maatregelen zullen hen daardoor op zitting niet beter uit de verf doen komen”*.

Wanneer wordt gevraagd of de rechters een idee hebben hoe de positie van de ouders kan worden versterkt, komen verschillende manieren naar voren. Rechters 1, 2, 3 en 5 geven aan dat de inbreng van ouders ter zitting groter zou zijn wanneer er standaard een tolk voor hen wordt geregeld. Rechter 2 schat in dat er dan meer niet-Nederlandse ouders aanwezig zullen zijn ter zitting. Rechter 5 geeft aan dat de rol van de ouders versterkt zou kunnen worden door een brief voor de ouders bij de dagvaarding te stoppen, waarop duidelijk staat wat er van hen wordt verwacht ter zitting en dat ze iets aan de zaak kunnen toevoegen. Hierdoor wordt volgens haar mogelijk de kans groter dat de ouders aanwezig zullen zijn. Rechter 6 deelt deze mening. Rechter 1 geeft tevens aan dat zij vindt dat het op dit moment meer een uitnodiging aan de ouders is, terwijl het meer moet worden gebracht als: *“Wij vinden het de norm dat jullie ouders aanwezig zijn”*. Daarnaast komt Rechter 6 met het idee om de plaats waar de ouders in de zaal zitten, te veranderen. Wanneer de ouders dichterbij de jeugdige en de rechter zitten, voelen ze zich mogelijk meer betrokken bij de behandeling van de zaak. Tevens zou zij ter zitting aan het begin duidelijker aan de ouders kunnen laten blijken dat ze weet dat de ouders aanwezig zijn en vooraf aangeven dat ze nog aan het woord komen. Zij geeft daarnaast aan dat de raadsman misschien een duidelijker voorlichtingsfunctie voor de ouders kan krijgen om hen voor te bereiden op de zitting.

5.5.5. Positieve en negatieve kanten van het wetsvoorstel

Rechter 5 begrijpt dat er een nieuw wetsvoorstel is met betrekking tot de ouders. Het zou bijvoorbeeld belangrijk zijn in een rechtbank als Amsterdam, omdat daar weinig ouders komen opdagen. Maar in Haarlem is dit niet het geval. Rechters 1, 2 en 4 geven aan dat het positieve aan het wetsvoorstel is dat het benadrukt wat het belang van de ouders is om op zitting aanwezig te zijn. Positief aan het wetsvoorstel vindt Rechter 3 dat de ouders tijdens de zitting te horen krijgen wat er echt is gebeurd, omdat de jongeren vaak niet eerlijk zijn tegen hun ouders of het verhaal verdraaien: *“De zitting kan de ogen van de ouders openen”*. Tevens kunnen de ouders ter zitting aangesproken worden op hun verantwoordelijkheid en hun kind ondersteunen, aldus Rechter 5. Rechter 1 geeft tevens aan dat de dreiging dat, wanneer de ouders niet aanwezig zouden zijn zij van hun bed zullen worden gelicht, eigenlijk al voldoende druk zou moeten zetten bij ouders om wel aanwezig te zijn. Dan wordt er volgens haar met het wetsvoorstel wel wat bereikt. Rechter 4 geeft echter aan dat ouders, die niet de

natuurlijke *drive* hebben aanwezig te zijn, door een extra aansporing ook niet bereid zullen zijn te komen. Daarnaast geeft zij aan dat zij twijfelt over de werkbaarheid van het wetsvoorstel: *“Er zitten nog te veel praktische haken en ogen aan”*. Zo zorgt het wetsvoorstel er volgens Rechter 1 voor dat er veel zittingen zullen worden aangehouden, wat veel geld kost en waardoor zaken nog langer worden uitgesteld. Rechters 2 en 5 bevestigen dit en geven aan dat het tegen de Kalsbeeknormen en het beleid van lik-op-stuk ingaat. Wanneer ouders van hun bed worden gelicht, is de kans groot dat zij tijdens de zitting een negatieve houding zullen hebben. Rechter 6 benadrukt dat je met een onvrijwillige ouder niets bereikt en Rechter 2 geeft aan dat zij het ziet als een straf voor de ouders, die niet op zijn plaats is. Zij geeft tevens aan dat ze het belang van een snelle berechting groter acht dan de aanwezigheid van de ouders. Rechter 5 geeft aan: *“Er moet niet worden doorgeschoten in het idee van de pedagogische waarde van de aanwezigheid van de ouders, zo groot is de rol van de ouders nou ook weer niet”*. Rechter 6 vindt dat het huidige instrumentarium genoeg mogelijkheden biedt en dat een bevel tot mede-brenging hier niets aan toevoegt. Daarnaast geven Rechters 4 en 6 aan dat het heel wat van de ouders vraagt om beiden aanwezig te zijn. Ouders hebben bijvoorbeeld kleine kinderen thuis of krijgen problemen op hun werk als zij vrij moeten vragen. Het zou daarom beter zijn om het wetsvoorstel enigszins te nuanceren. Rechter 3 vindt dat de ouders een keuze moeten hebben en ook een ander familielid moeten kunnen sturen. Rechter 5 geeft dat zij het wetsvoorstel beter zou vinden wanneer het de verplichte aanwezigheid van ten minste één ouder zou inhouden. Ook Rechter 6 deelt deze mening. Tot slot geeft Rechter 5 aan dat het wetsvoorstel wel valt te rijmen met de Kalsbeek normen, door aangehouden zaken snel door te plannen.

5.5.6. Deelconclusie met betrekking tot de visie van de kinderrechters

Alle rechters geven aan dat zij het belangrijk vinden dat de ouders aanwezig zijn tijdens de zitting. Desondanks geven de rechters aan dat zij meestal geen uitgebreide vragen aan de ouders stellen, omdat de meeste informatie al door de deskundigen is aangeleverd. De rechters geven daarnaast aan dat de ouders niets toevoegen met betrekking tot de bewijsvoering. Alle rechters geven aan dat ze in hun uitspraak rekening houden met wat de ouders ter zitting hebben aangegeven. Met betrekking tot de verantwoordelijkheid van de ouders zijn de rechters het eens dat de ouders niet verantwoordelijk moeten worden gehouden voor het delict van hun kind. Over het aanspreken van de ouders ter zitting zijn de meningen echter verdeeld. De ene helft van de rechters geeft aan dat zij de ouders erop aanspreken wanneer zij pedagogisch steken laten vallen en de andere helft geeft aan dat je als rechter niet altijd een

goede kijk hebt op de situatie, waardoor men de ouders niet kan aanspreken. De rechters geven dan ook aan dat zij meer in algemene termen het gedrag van het kind afkeuren, in de hoop dat de ouders hier wat van opsteken. De rechters zijn het erover eens dat de huidige positie van de ouders in het jeugdstrafrecht niet versterkt dient te worden, omdat zij deze huidige positie en de rol van de ouders goed vinden. Zij geven tevens aan het niet met het nieuwe wetsvoorstel eens te zijn, omdat de voordelen ervan niet opwegen tegen de nadelen. Het percentage van de ouders dat op zitting aanwezig is, is al hoog genoeg en met een onvrijwillige ouders wordt niks bereikt. Meerdere rechters geven aan dat het beter is om het wetsvoorstel enigszins te nuanceren door de aanwezigheid van ten minste één ouder te verplichten en de ouders de keuze te laten om een ander familielid te sturen. Daarnaast zou een tolk voor de ouders en betere informatievoorziening aan en begeleiding van de ouders voor de zitting de positie van de ouders in het jeugdstrafrecht mogelijk kunnen versterken. Tevens zouden kleine veranderingen, zoals de plaats van de ouders in de zittingszaal, de betrokkenheid van de ouders ter zitting mogelijk vergroten.

6. Conclusie

In huidig onderzoek is bekeken wat de rol van ouders tijdens enkelvoudige jeugdstrafzittingen is. Daarnaast is onderzocht hoe de jongeren en de ouders zittingen beleven en wat de visie van kinderrechters is met betrekking tot de rol van de ouders. Op basis van de resultaten worden de onderzoeksvragen en daarmee de centrale vraagstelling beantwoord.

Hoe, en in welke mate, worden de ouders door de kinderrechter bij de behandeling van de zaak betrokken? Uit huidig onderzoek is gebleken dat er in de meeste zaken ten minste één ouder aanwezig is ter zitting en dat in alle zaken waar ouders aanwezig zijn, zij het woord krijgen. Alle kinderrechters hanteren ter zitting een vaste volgorde van wie wanneer aan het woord komt, zij wijken hier slechts zelden van af. De ouders worden door de kinderrechters op een directe en indirecte manier betrokken bij de zitting. Indirect via de bespreking van de rapportage en direct doordat de kinderrechters aan de ouders vragen of zij nog iets willen toevoegen aan het eind van de bespreking van de persoonlijke omstandigheden. De Jonge (1999) geeft aan dat de rol van de ouders op de zitting afhankelijk is van de manier waarop de kinderrechter hen bij de behandeling van de zaak betreft. Dit blijkt eveneens uit huidig onderzoek. In het merendeel van de zaken betreft de kinderrechter de ouders middels het stellen van een algemene vraag. Daarnaast worden zij betrokken door het stellen van een specifieke vraag, met name over de persoon van de verdachte en de thuissituatie. In zaken waarin de jongeren geen first offenders zijn en waar al het een en ander aan hulpverlening

loopt, wordt meer doorgevraagd aan de ouders. Naast het feit dat het afhankelijk is van de zaak en van wat de jongeren ter zitting naar voren brengen, spelen ook de interesse en betrokkenheid van de kinderrechter mee in hoeverre zij doorvragen aan de ouders. Door het strakke juridische kader en de beperkte tijd ter zitting, is er niet altijd de ruimte om de ouders uitgebreid aan het woord te laten. In de meeste zaken wordt echter wel kort doorgevraagd aan de ouders. Er zijn geen verschillen gevonden tussen de rechtbanken in de mate waarin de ouders worden betrokken bij een zitting. Alle kindrechters geven ter zitting aan in hun uitspraak rekening te houden met de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige. Daarnaast geven veel rechters aan rekening te houden met de manier waarop de ouders de jongeren reeds gestraft hebben voor het delict. Uit onderzoek van Kalverboer (2010) bestaat de indruk dat de wijze waarop de ouders zich ter zitting opstellen mede van invloed is op de afdoening van het delict. Wanneer de ouders het kind een gepaste correctie hebben gegeven en zich coöperatief opstellen ter zitting, is de kans op een zware strafafdoening kleiner. De kinderrechter benadrukt in huidig onderzoek echter slechts in een enkele zaak dat in de uitspraak rekening is gehouden met wat de ouders ter zitting hebben gezegd. In de overige zaken is het niet mogelijk geweest om te kunnen vaststellen in hoeverre er in de uitspraken rekening is gehouden met wat de ouders hebben toegevoegd ter zitting.

Welke houding nemen de ouders tijdens de zitting aan? Het merendeel van de ouders neemt ter zitting een geïnteresseerde houding aan. Zij luisteren aandachtig en vertonen geen opvallend gedrag. De meeste ouders maken gebruik van de gelegenheid om wat te zeggen ter zitting. Het is afhankelijk van wat voor vragen de kinderrechter aan de ouders stelt, wat de ouders naar voren brengen ter zitting. Gebleken is dat de ouders in het merendeel van de zaken informatie geven over de persoon van de verdachte of over de thuissituatie. De meeste ouders geven aan dat er wel problemen zijn geweest, maar dat het nu weer goed gaat met hun kind. Daarnaast geven ouders vaak ter zitting aan hoe ze zelf hebben gereageerd op het delict van hun kind. De ouders geven veelal aan het gedrag van hun kind niet goed te keuren. Een deel van de ouders laat zich ter zitting negatief uit over bepaalde instanties. Tijdens de zittingen is er weinig verbaal en non-verbaal contact tussen de ouders en de jeugdigen.

Hoe ervaart de jongere de aanwezigheid van zijn of haar ouders tijdens zijn strafzitting? Bijna de helft van de jongeren heeft de zitting als vervelend ervaren. De beoordeling van de zitting lijkt afhankelijk te zijn van de strafmaat en de leeftijd van de jongeren. In de zaken waarbij de jongeren aangeven dat ze de zitting als prettig hebben ervaren, is veelal een lage straf, of zelfs vrijspraak uitgesproken. Daarnaast zijn de jongeren die de zitting als vervelend hebben ervaren gemiddeld jonger dan de gemiddelde leeftijd van

alle jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld. Het maakt geen verschil of de jongere al eerder voor de kinderrechter is geweest of niet. Ondanks het feit dat de meeste jongeren aangeven dat zij het prettig vinden dat hun ouders bij de zitting aanwezig waren, geeft een groot deel van de jongeren aan dat zij niet vinden dat ouders verplicht aanwezig zouden moeten zijn. Bij de beoordeling van de vraag of de jongeren het prettig vinden dat hun ouders aanwezig waren ter zitting, blijkt dat het geen verschil maakt of de jongeren al eerder voor de kinderrechter hebben moeten verschijnen of niet. Wel is gebleken dat het merendeel van de jongeren die aangeven dat de ouders niet verplicht aanwezig hoeven te zijn, al een keer eerder bij de kinderrechter is geweest. Dit komt overeen met het gegeven dat zwaardere delinquenten zich meer aan de controle van hun ouders onttrekken, zoals blijkt uit onderzoek van Weerman (1998). Ondanks het feit dat het percentage niet-Nederlandse jongeren in het huidige onderzoek gering is, valt op dat bijna de helft van de jongeren die aan geven dat ze het niet prettig vinden dat hun ouders aanwezig waren, niet-Nederlands zijn. Tevens geeft een derde van de jongeren die vinden dat de ouders niet verplicht aanwezig hoeven te zijn, aan dat zij niet-Nederlands zijn. Uit onderzoek van Nijsten en collega's (2002) blijkt dat allochtone jongeren het soms uit schaamte niet wenselijk vinden dat de ouders ze komen opzoeken in een justitiële jeugdinstelling. Mogelijk speelt schaamte ook een rol in de beoordeling van de aanwezigheid van ouders door de niet-Nederlandse jongeren uit dit onderzoek.

Hoe beleven de ouders de jeugdstrafzitting van hun kind? Het merendeel van de ouders heeft de zitting als prettig ervaren. Zij geven aan alles te hebben begrepen en het gevoel te hebben dat er naar hun is geluisterd. Voor de ouders die de zitting als vervelend hebben ervaren, maakt het geen verschil of zij al eens eerder bij een zitting van hun kind zijn geweest of niet. Ouders geven aan dat het geen pretje is om een zitting van hun kind te moeten bijwonen en dat het lastig is om ter zitting over je kind te praten. De beoordeling van de zitting door de ouders blijkt sterk afhankelijk te zijn van de opgelegde strafmaat. Een kleine meerderheid van de ouders voelt zich verantwoordelijk voor datgene waarvoor hun kind moest terechtstaan. Zij geven aan dat zij hun kind moeten leren wat goed en fout is en dat zij hun kind hierin moet steunen. Van het overgrote deel van de ouders die aangeven dat zij zich niet verantwoordelijk voelen, zijn de kinderen geen first offenders. De meeste ouders geven dan ook aan dat de kinderrechter de ouders mag aanspreken op het strafbare gedrag van hun kinderen, maar dat er wel rekening moet worden gehouden met de beperkingen van de ouders. Op één uitzondering na geven alle ouders aan dat de ouders verplicht aanwezig moeten zijn bij de strafzitting van hun minderjarige kind. Omdat het echter om een selecte

groep van aanwezige ouders gaat, is de mening omtrent de verplichte aanwezigheid, van ouders die niet aanwezig zijn, niet bekend.

Wat is de mening van kinderrechters omtrent het wetsvoorstel aangaande het verplicht stellen van aanwezigheid van ouders op de zitting en wat is hun ervaring met betrekking tot de aanwezigheid van de ouders bij zittingen? De kinderrechters geven aan dat in de meeste zaken ten minste één ouder aanwezig is ter zitting. Het merendeel van de rechters geeft aan dat de aanwezigheid van de ouders tijdens de zittingen erg cultuurbepaald is. Schaamte of een geringe kennis van strafrechtelijk systeem bij allochtone ouders kan aanleiding zijn om geen gehoor te geven aan oproepen van de rechtbank (Nijsten et al., 2002). De afkomst van de jongeren is in het huidig onderzoek niet altijd ter zitting genoemd, waardoor hierover geen resultaten zijn gegeven. De rechters geven aan dat zij het van belang vinden dat de ouders ter zitting aanwezig zijn, omdat de aanwezigheid van de ouders laat zien dat de jongeren nog deel uitmaken van een systeem en ouders de jongere kunnen steunen ter zitting. Ondanks dat de rechters aangeven dat zij het van belang achten dat de ouders aanwezig zijn, geven alle rechters aan dat zij meestal geen uitgebreide vragen aan de ouders stellen, omdat de meeste informatie al is aangeleverd door de deskundigen. De rechters zijn het er over eens dat de ouders niet verantwoordelijk moeten worden gehouden voor het delict van hun kind. Over het aanspreken ter zitting van de ouders op hun opvoedtaken, zijn de meningen van de rechters verdeeld. Ondanks dat de ouders een bepaalde opvoedingsverantwoordelijkheid hebben, geeft een aantal rechters aan dat je niet altijd een goede kijk op de situatie hebt. De rechters zijn het erover eens dat de huidige positie van de ouders in het jeugdstrafrecht niet versterkt dient te worden, omdat zij deze huidige positie en de rol van de ouders goed vinden. Zij zijn het dan ook niet met het wetsvoorstel eens, omdat de voordelen ervan niet opwegen tegen de nadelen. Het percentage van de ouders dat op zitting aanwezig is, is al hoog genoeg en met onvrijwillige ouders wordt niets bereikt. Kinderrechters zien het wetsvoorstel liever genuanceerd, door de aanwezigheid van ten minste één ouder te verplichten en de ouders de keuze te laten om een ander familielid te sturen.

7. Discussie

Geconcludeerd wordt dat de rol die de ouders ter zitting innemen van hun kind voldoende is. Het merendeel van de ouders geeft aan de zitting als prettig te hebben ervaren en het gevoel te hebben dat er naar hen is geluisterd. Gebleken is dat de ouders indirect en direct bij de zitting worden betrokken en dat het merendeel van de ouders vindt voldoende te hebben kunnen zeggen. Ook de kinderrechters geven aan dat de ouders een sterke positie innemen. Het is

belangrijk dat ouders hun kind ter zitting ondersteunen en vragen van de rechters kunnen beantwoorden, maar uiteindelijk blijft de berechting van de jeugdige verdachte tijdens de zitting centraal staan. De rol van de ouders ter zitting moet niet worden overschat. Er is ter zitting slechts beperkt de tijd om een zaak te behandelen en dus beperkt de tijd om ouders uitgebreid te betrekken. Het is echter wel zaak dat deze beperkte, maar voldoende, ruimte die de ouders krijgen zo optimaal mogelijk wordt benut.

Uit huidig onderzoek blijkt dat in een aantal zaken de taalbarrière van de ouders een probleem vormt, omdat zij daardoor niet ter zitting aanwezig zijn of omdat zij ter zitting niets verstaan. Het standaard toevoegen van een tolk voor de ouders die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, zorgt ervoor dat ook deze ouders bij de zitting kunnen worden betrokken. Mogelijk zorgt de toevoeging van een tolk er tevens voor dat de ouders die in eerste instantie niet wilden komen omdat zij de taal niet verstaan, toch aanwezig zullen zijn. Daarnaast blijkt uit het huidig onderzoek dat een aantal ouders van te voren niet wist wat er van hen ter zitting werd verwacht en dat ze werden overdonderd toen zij het woord kregen. Ter zitting blijkt tevens dat meerdere ouders uitweiden over aspecten die niet relevant zijn voor de beoordeling van de zaak, bijvoorbeeld over het delict zelf en over bepaalde instanties. Uit vooronderzoek van Kalverboer (2010) blijkt dat ouders hun rol en positie tijdens de strafrechtelijke procedure onvoldoende kennen. Tevens weten zij onvoldoende welke informatie relevant is voor het door de kinderrechter te nemen besluit. Betere informatievoorziening aan en begeleiding van de ouders vóór de zitting kan mogelijk de rol van de ouders ter zitting vergroten. Dit zou kunnen worden gerealiseerd door een begeleidende brief voor de ouders bij de dagvaarding te sturen, waarop staat wat er ter zitting van de ouders wordt verwacht en wat er zal worden besproken. Mogelijk stimuleert dit de ouders om alsnog ter zitting aanwezig te zijn, omdat zij weten dat ze iets kunnen toevoegen. Deze voorlichtingsfunctie zou echter ook bij de raadsman, de Raad voor de Kinderbescherming of de Jeugdreclassering kunnen komen te liggen. Daarnaast zouden kleine veranderingen ter zitting de betrokkenheid van de ouders mogelijk vergroten. Zo kan de plek van de ouders in de zaal worden aangepast. Wanneer ouders een plek wordt gewezen dichterbij de kinderrechter²⁹, voelen zij zich mogelijk meer bij de behandeling van de zaak betrokken. Tevens is de fysieke afstand tussen de ouders en de jongeren dan kleiner, waardoor de jongeren zich mogelijk meer gesteund voelen. Wanneer de kinderrechter daarnaast aan het begin van de zitting aan de ouders aangeeft dat zij zich er bewust van is dat de ouders

²⁹ Nooit een plek op gelijke hoogte als de verdachte, omdat de ouders zich niet bestraft moeten voelen.

aanwezig zijn en aangeeft dat zij nog aan het woord komen, laat dat de ouders zien dat het wordt gewaardeerd dat ze aanwezig zijn. Een laatste verandering heeft betrekking op de vraagstellingen van de rechters aan de ouders. De rechters geven aan dat zij voor hun besluitvorming ter zitting vaak voldoende hebben aan hetgeen dat naar voren komt uit de rapportages. Een kritische kinderrechter dient de inhoud van de rapportages ter zitting echter te toetsen bij de ouders. Zo voorkomt de kinderrechter dat zij de ouders het gevoel geeft bevooroordeeld te zijn naar aanleiding van wat zij in de rapportage heeft gelezen en geeft zij de ouders de kans om hun standpunt ter zitting naar voren te brengen. De kinderrechter zou aan de hand daarvan de ouders meer gerichte vragen kunnen stellen in plaats van algemene vragen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat zij het soms lastig vinden om deze vragen te beantwoorden. Het wordt door de ouders gewaardeerd wanneer blijkt dat de kinderrechter de rapportage goed kent. Specifieke vragen naar aanleiding van wat blijkt uit de rapportage zou deze waardering mogelijk vergroten.

Zoals uit het bovenstaande blijkt, zijn er verschillende mogelijkheden om de positie en de rol van de ouders in het jeugdstrafrecht te vergroten, zonder daarvoor de wet te hoeven aanpassen. Het wetsvoorstel omtrent het verplicht stellen van de aanwezigheid van beide ouders ter zitting is dan ook niet gewenst. Wanneer wordt gekeken naar huidig onderzoek, zouden 87 procent van de zittingen worden aangehouden. Dit zorgt voor veel vertraging, waardoor het beleid van lik-op-stuk en de Kalsbeeknormen in het geding komen. Tevens kosten de aanhoudingen de maatschappij veel geld. Daarnaast wordt, zoals eerder aangegeven, met een onvrijwillige ouder waarschijnlijk niets bereikt. Om wel het belang van de aanwezigheid van de ouders te onderstrepen zou het beter zijn, zoals de kinderrechters tevens aangeven, het wetsvoorstel enigszins te nuanceren. De aanwezigheid van twee ouders ter zitting is niet noodzakelijk. Uit huidig onderzoek blijkt dat er ter zitting maar zelden aan de andere ouder iets wordt gevraagd, wanneer de ene ouder aan het woord is geweest. Daarnaast moet de ouders de keuze worden gelaten een ander familielid te sturen.

Het wetsvoorstel is, na wijziging op enkele punten, inmiddels aangenomen door de Eerste Kamer en opgenomen in het wetboek van Strafvordering. De wijzigingen hebben onder andere betrekking op wat de kinderrechters naar voren brengen in dit onderzoek. Indien de ouders of voogd niet ter terechtzitting verschijnen, kan het gerecht, indien het hun aanwezigheid bij de behandeling van de zaak ter zitting wenselijk acht, een mede-brenging gelasten. Het bevel mede-brenging kan door de rechter in bijzondere gevallen achterwege worden gelaten. Tevens geldt dat wanneer er maar één ouder aanwezig is, er geen nieuwe

oproeping volgt, indien de aanwezigheid van de andere ouder of de ouders niet in het belang van de jeugdige wordt geacht³⁰.

Het huidige onderzoek heeft een aantal beperkingen. De interne validiteit in het huidige onderzoek is beperkt doordat er gebruik is gemaakt van observatielijsten. Waarnemingen zijn per definitie subjectief, omdat interpretaties van waarnemingen worden beïnvloed door de persoonlijkheid en de gemoedstoestand van de observator. Door het gebruik van een gestandaardiseerde observatielijst zijn de observaties echter systematisch uitgevoerd. Door middel van dubbele observaties en vergelijkingen achteraf is daarnaast getracht de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te vergroten (Boeije, 2005). Het gedrag van de kinderrechters kan worden beïnvloed wanneer zij zich bewust zijn van het feit dat er wordt geobserveerd. Tevens is selectie opgetreden doordat bepaalde jongeren en ouders niet hebben willen meewerken aan de vragenlijsten en de interviews. Er is sprake van een grote onderzoeksgroep en deze is gelijk verdeeld over de rechtbanken. Generalisatie van de resultaten uit huidig onderzoek is echter beperkt mogelijk, omdat de achtergrondfactoren, zoals etniciteit en geslacht, van de onderzoekspopulatie in huidig onderzoek niet gelijk verdeeld zijn. Er is in het onderzoek sprake van een oververtegenwoordiging van Nederlandse jongeren en ouders en van jongens. De resultaten uit huidig onderzoek zijn tevens beperkt te generaliseren naar de andere rechtbanken doordat in elk arrondissement de verdeling van jongeren met bepaalde achtergrondkenmerken verschillend is. Mogelijk vraagt dit ook om een andere manier van aanpak door de kinderrechters. Vervolgonderzoek dient zich daarom ook te richten op de rol van de ouders tijdens enkelvoudige jeugdstrafzittingen in andere rechtbanken in Nederland.

³⁰ Zie *Stb.* 2010, 1.

Bijlage 1 Literatuur

- Baarda, D. B., Goede, M. P. M. de, & Teunissen, J. (1997). *Basisboek kwalitatief Onderzoek*. Houten: Stenfert Kroese.
- Bac, J. R. (1998). *Kinderrechter in strafzaken: evolutie en evaluatie*. Gouda: Quint.
- Bac, J. R., & Mijnaerends, E. M. (2000). *De jeugdige delinquent en het recht*. Den Haag: Elsevier.
- Bartels, J. A. C. (2007). *Jeugdstrafrecht*. Deventer: Kluwer.
- Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Boom onderwijs.
- Bol, M.W. (1999). (On)schuldig kind. Over gewetensvorming, straf en morele opvoeding. *Justitiële Verkenningen*, 25 (5), 46-59.
- Deković, M., Janssens, J.M.A.M., & Van As, N.M.C. (2003). Family predictors of antisocial behavior in adolescence. *Family Process*, 42 (2), 223-235.
- Elsen, J. B. van den (2008). Ouder en voogd niet langer buiten schot: strafrechtelijke aansprakelijkheid van ouders en voogden voor criminele gedragingen van hun minderjarige kind en pupil. *Nederlands juristenblad*, 10, 569-575.
- Ezinga, A.A.J., Weerman, F.M., Westenberg, P.M., & Bijleveld, C.C.J.H. (2008). Early adolescence and delinquency: Levels of psychosocial development and self-control as an explanation of misbehavior and delinquency. *Psychology, Crime & Law*, 14 (4), 339-356.
- Graham, J., & Moore, C. (2006). Beyond welfare versus justice: juvenile justice in England and Wales. In J. Junger-Tas, & S. H. Decker (Eds.), *International handbook of juvenile justice* (pp. 65-92). Houten: Springer.
- Hakkert, A. (1999). Jongeren over de schreef: ouders aansprakelijk? *Tijdschrift voor Criminologie*, 3, 285-306.
- Hoeve, M., Semon Dubas, J., Eichelsheim, V.I., Van der Laan, P.H., Smeenk, W., & Gerris, J.R.M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 749-775.
- Jonge, G. de (1999). De verantwoordelijkheid van ouders in het Nederlandse jeugdstrafrecht. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 11, 224-232.
- Jonge, G. van, & Linden, A. P. van der (2007). *Jeugd en strafrecht: een leer- en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstrafprocesrecht*. Deventer: Kluwer.
- Jonge, G. de & Weijers, I. (2008). De rol van de ouders in jeugdstrafrechtspleging. In I.

- Weijers, & F. Imkamp, (Eds.), *Jeugdstrafrecht: in internationaal perspectief* (pp. 283-295). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Kalverboer, M. (2010). Pedagogiek en recht: schijnbare tegenstelling? Gevonden op 17 juni 2010, op <http://rechten.eldoc.ub.rug.nl/root/Tijdschriften/Ontmoetingen/nr.16/kalverboer/>
- Linden, A. P. van der, Siethoff, F. G. A. ten & Zeijlstra-Rijpstra, A. E. I. J. (2009). *Jeugd en recht*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Luijk, E. H. A. van (2008). Ouders leren of laten opvoeden? Een pleidooi voor heroverweging van gedwongen opvoedingsondersteuning in de vorm van de Engelse parenting order. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 7/8, 69-82.
- Maccoby, E. E. (2000). Parenting and its effects on children: On reading and misreading behavior genetics. *Annual Review of Psychology*, 51, 1-27.
- Nijsten, C., Geense, P., Pels, T., & Vollebergh, W. (2002). *Vragen en behoeften van allochtone ouders van jeugdigen die in aanraking komen met politie en justitie*. Den Haag: WODC.
- Verpalen, M. J. M. (1991). *Het strafprocesrecht voor jeugdigen*. Arnhem: Gouda Quint.
- Weerman, F.M. (1998). *Het belang van bindingen: de bindingstheorie als verklaring van verschillen en veranderingen in delinquent gedrag*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, faculteit der rechtsgeleerdheid.
- Weijers, I. (2005). *De pedagogische uitdaging van het jeugdstrafrecht*. Amsterdam: SWP.
- Weijers, I. (2008). De pedagogische opgaven van de jeugdstrafzitting. In I. Weijers, & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht: in internationaal perspectief* (pp. 315-323). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Weijers, I., Bruning, M., & Jonge, G. de (2008). Ouders dwingen tot bijwonen jeugdstrafzitting is slecht idee, *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 6, 132-134.

Bijlage 2 Observatielijst Jeugdstrafzittingen

Observatielijst Jeugdstrafrechtstelsysteem			No.:
Algemeen			
Naam Observator:		Naam Rechter(s):	
Start:	Eind:	Naam Officier van Justitie / Parketsecretaris:	
Jeugdstrafrecht /volwassenenstrafrecht			
Bijzonderheden (ruis):		Processuele voorschriften	
		Cautie: JA / NEE - Uitleg door rechter: JA / NEE - Maakt de verdachte gebruik van zwijgrecht: JA / NEE	
Beschrijving setting (plattegrond) Rb:		Uiting onschuldpresumptie: JA / NEE	
		Schending van pressieverbod: Weinig 1 2 3 4 5 Veel	
Gegevens jeugdige verdachte			
Leeftijd:	Geslacht: M / V	Etniciteit:	
Ontkennende verdachte: JA / NEE / GEDEELTELIJK		First Offender: JA / NEE / ONBEKEND	
Soort zitting:		Voorarrest: JA / NEE	
Delictsomschrijving:		Eis (of aanbod):	
- Is het strafbaar feit bewezen verklaard: JA / NEE - Uitspraak / Vervolg: - Geeft rechter duidelijk mogelijkheid tot instellen van beroep: JA / NEE			
Aanwezigen			
	Aanwezig	Reden voor afwezigheid	Ouders / Verzoekers: - Vader
Rechter 1			- Moeder
Rechter 2			- Anders, namelijk:
Rechter 3			
Griffier			
Officier van Justitie/ parketsecretaris			Overige familieleden: - Broer
Raadsman			

Jeugdige verdachte			- Zus
Ouders / verzorgers			
Overige familieleden			- Grootouder(s) - Anders, namelijk:
Slachtoffer			Deskundigen: - Raadsonderzoeker - Jeugd reclasseerder - Maatschappelijk werker - Anders, namelijk:
Getuigen			
Deskundigen			
Tolk			
Overigen			

Communicatie

	Rechter	Officier	
Tempo (laag - hoog)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Volume (zacht - hard)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Articulatie (onduidelijk - overdreven)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Intonatie (vriendelijk - streng)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Moeilijkheidsgraad (te makkelijk - te moeilijk)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Gebruik van jargon (niet - veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Gebruik van afkortingen (niet - veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Verduidelijking (niet - veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Doorvragen (niet - veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	

Opmerkingen:

Inhoud

	Rechter	Officier	
Interesse voor verdachte (niet - veel)			
Situatie thuis	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
School / opleiding	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Vrijtijdsbesteding	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Vrienden	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Vraag naar toekomstplannen verdachte	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
<i>Positieve beïnvloeding (niet - veel)</i>			
Begrip tonen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Complimenteren	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Aanmoedigen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Moraliteit (niet - veel)			
Beroep op schuldgevoel	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Beroep spijtgevoelens	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Beroep op schaamte	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Beroep op empathie (rol slachtoffer)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Terechtwijzing	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Blijk van overtuiging schuld	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Overig			
Standpunt OvJ duidelijk naar voren?	Zwak	1 2 3 4 5	Sterk
Standpunt verdachte (raadsman) duidelijk naar voren?	Zwak	1 2 3 4 5	Sterk

Opmerkingen:

Jeugdige verdachte			
Schuldbesef	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Spijt betuigen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Schaamte tonen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Empathie tonen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Inzicht in ernst delict	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Nerveus	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Boos / Frustratie	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Laconiek / Onverschillig	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Verlegen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Huilen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Opwinding	Weinig	1 2 3 4 5	Veel
Houding	Ongeïnteresseerd	1 2 3 4 5	Geïnteresseerd
Spraakzaam	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Reactie op uitspraak	Geen	1 2 3 4 5	Veel
Opmerkingen:			

Bijlage 3 Observatielijst Ouders tijdens Jeugdstrafzittingen

Inhoudelijke observatie ouders
Moment dat ouders aan het woord komen:
Eerste vraag van de rechter aan de ouders:
Hoeveel en wat voor vragen worden er gesteld aan de ouders:
Is er, buiten de gestelde vragen om, gelegenheid voor het doen van verhaal door ouders:
Haakt de rechter in op hetgeen de ouders zeggen:

Communicatie van de Rechter en de Officier naar ouders		
	Rechter	Officier
Interesse voor ouders (niet - veel)		
Situatie thuis met kind	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
School / opleiding van kind	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Vrijtijdsbesteding van kind	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Vrienden van kind	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Positieve beïnvloeding (niet - veel)		
Begrip tonen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Complimenteren	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Aanmoedigen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Moraliteit (niet - veel)		
Beroep op schuldgevoel	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Beroep op schaamte	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

Beeld van de ouders van de Jeugdige verdachte			
Schuldbesef	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Schaamte tonen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Inzicht in ernst delict	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Nerveus	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Boos / Frustratie	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Laconiek / Onverschillig	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Verlegen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Huilen	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Opwinding	Weinig	1 2 3 4 5	Veel
Houding	Ongeïnteresseerd	1 2 3 4 5	Geïnteresseerd
Spraakzaam	Niet	1 2 3 4 5	Veel
Reactie op uitspraak	Geen	1 2 3 4 5	Veel

Bijlage 4 Vragenlijst Jongeren

Aankruisen wat van toepassing is

Geslacht: Jongen Meisje

Leeftijd: jaar

Etniciteit: Nederlands
 Marokkaans
 Turks
 Antilliaanse
 Anders, namelijk

Heb je al vaker moeten verschijnen bij de kinderrechter? Nee Ja.
Zo ja, hoe vaak? keer

1. Hoe heb je de zitting ervaren?

- Vervelend
- Prettig
- Neutraal (het deed me niet veel)

2. Heb je het idee dat er naar je geluisterd is tijdens de zitting?

- Ja
- Nee
- Gedeeltelijk

3. Hoe hebben je ouders gereageerd op hetgeen waarvoor je nu bij de kinderrechter bent geweest?

- Boos
- Teleurgesteld
- Niet
- Anders, namelijk.....

4. Heb je van je ouders hiervoor een straf gekregen?

- Ja, namelijk
- Nee

5. Waren je ouders aanwezig bij de zitting?

- Ja, ga door naar vraag 7
- Nee, sla vraag 7 over

6. Wat is de reden dat je ouders niet aanwezig waren bij de zitting?

- Ze konden vandaag niet (door bijvoorbeeld werk)
- Ze schamen zich
- Ze weten niet dat de zitting vandaag is
- Anders, namelijk.....

7. Hoe vond je het dat je ouders bij de zitting aanwezig waren?

- Prettig
- Onprettig
- Het maakt je niet uit

8. Vind je dat ouders verplicht aanwezig moeten zijn bij de strafzitting van hun kind?

- Ja
- Nee

Bijlage 5 Vragenlijst voor de ouders

Aankruisen wat van toepassing is

Geslacht: Man Vrouw

Leeftijd: jaar

Etniciteit: Nederlands
 Marokkaans
 Turks
 Antilliaanse
 Anders, namelijk

Bent u al vaker bij een zitting van uw kind(eren) geweest: Nee Ja.
Zo ja, hoe vaak? keer

1. Hoe heeft u de zitting ervaren?

- Vervelend
- Prettig
- Neutraal (Het deed u niet veel)
- Anders, namelijk

2. Begrijpt u wat er door de kinderrechter en de jeugdofficier is gezegd?

- Ja
- Nee
- Gedeeltelijk

3. Heeft u het idee dat er naar u is geluisterd tijdens de zitting?

- Ja
- Nee
- Gedeeltelijk

4. Voelt u zich verantwoordelijk voor hetgeen waar uw kind voor heeft terechtgestaan?

- Ja
- Nee
- Gedeeltelijk

5. Wat vindt u ervan dat ouders worden aangesproken op het strafbare gedrag van hun kinderen?

- Terecht
- Niet terecht

6. Hoe heeft u gereageerd op hetgeen waarvoor uw kind voor de kinderrechter moest verschijnen?

- Boos
- Teleurgesteld
- Niet
- Anders, namelijk.....

7. Heeft u uw kind hiervoor een straf gegeven?

- Ja, namelijk
- Nee

8. Bent u van mening dat ouders verplicht aanwezig moeten zijn bij de strafzitting van hun minderjarige kind?

- Ja
- Nee